

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI UYGULAMA VE
ARAŞTIRMA MERKEZİ

OKULÖNCESİ DÖNEME SESLENEN KİTAPLARDA ÇOCUK HAKLARI

Ankara Üniversitesi
Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve
Araştırma Merkezi'nin (ÇOGEM) amacı;
çocuk ve gençlik edebiyatıyla ilgili olarak
yurtiçinde ve yurtdışında araştırmalar yapmak,
görsel ve dilsel bir uyarın olarak çocuğa göre olan kitapların,
çocukların gelişim süreçlerine ve onların okuma kültürü edinmelerine
katkıları konusunda toplumu aydınlatıcı bilimsel çalışmalar yapmaktır.

Doç. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ
Yrd. Doç. Dr. Canan ASLAN

OKULÖNCESİ DÖNEME SESLENEN KİTAPLARDA ÇOCUK HAKLARI

Doç. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ

Yrd. Doç. Dr. Canan ASLAN

Eğitim, Araştırma ve İnceleme Dizisi - I

TEŞEKKÜR

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (ÇOGEM) amaçları doğrultusunda, bize okulöncesi kitaplarda çocuk hakları gibi önemli ve güncel bir konunun yer alma düzeyini belirlemeye dönük bu araştırmayı yapma fikrini veren, çalışma boyunca bizi destekleyerek katkılarını esirgemeyen hocamız ve Merkez müdürümüz Prof. Dr. Sedat SEVER başta olmak üzere, bu çalışmayı okuyarak değerli önerilerde bulunan ÇOGEM Yönetim Kurulu üyeleri Prof. Dr. Çağlayan DİNÇER'e, Yrd. Doç. Dr. Berrin BAYDIK'a ve Öğr. Gör. Zekeriya KAYA'ya çok teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ

Yrd. Doç. Dr. Canan ASLAN

SUNU

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi (ÇOGEM), çocuk ve gençlik edebiyatı çalışmalarının bilimsel düzlemde incelenmesi amacıyla, Ankara Üniversitesi bünyesinde, 28 Aralık 2009 tarihinde kuruldu.

Ülkemizde, bir üniversite yapılanması olarak ilk olan **Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Araştırma ve Uygulama Merkezi**'nin öncelikli amacı; görsel ve dilsel birer uyaran olarak çocuğa-gence göre olan kitapların, çocukların-gençlerin gelişim süreçlerine ve onların okuma kültürü edinmelerine katkıları konusunda toplumu aydınlatıcı bilimsel çalışmalar ve araştırmalar yapmaktır. Bu amaca koşut olarak başlatılan, "Okulöncesi Döneme Seslenen Kitaplarda Çocuk Hakları" konulu araştırma 2011'in ilk ayında tamamlanmıştır.

ÇOGEM, çocuk ve gençlerin duygu ve düşünce bilinçlenmesinde sezinletici birer araç olarak kabul edilen yazınsal ve öğretici kitapları, birçok değişkeniyle araştırma konusu yapmaya devam edecektir.

ÇOGEM Yönetim Kurulu'nun kararı ve katkılarıyla, Doç. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ ile Yrd. Doç. Dr. Canan ASLAN tarafından gerçekleştirilen bu araştırma; ÇOGEM'in "Eğitim, Araştırma ve İnceleme Dizisi" kapsamında yayımlanan ilk çalışmasıdır. ÇOGEM'in çocuk ve gençlik edebiyatı odaklı araştırma ve incelemelerinin, bilimsel sorumluluk duygusuyla süreklilik kazanacağına yürekten inanıyor, araştırmacılara içten teşekkür ediyorum.

Mart, 2011

Prof. Dr. Sedat SEVER

ÇOGEM Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	III
SUNU	V
ÇİZELGELER LİSTESİ	IX
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
Amaç	2
Yöntem	2
Kitapların Seçimi	2
Verilerin Çözümlemesi	3
BÖLÜM II	
ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	7
Çocuğun Okulöncesi Eğitimi	7
Edebiyat ve İşlevleri	10
Çocuk Edebiyatı	11
Eğitimde Çocuk Edebiyatının Yeri	13
Okulöncesi Eğitimde Yazınsal Çocuk Kitaplarının Önemi	14
Çocuk Hakları	24
Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocuk Hakları	32
BÖLÜM III	
BULGULAR	35
Çocuk Kitaplarında Çocuk Haklarına Yer Verilme Düzeyi	35
Çocuk Kitaplarında Çocukların Yaşamsal Haklarına Yer Verilme Düzeyi	38

Çocuk Kitaplarında Çocukların Gelişimsel Haklarına Yer Verilme Düzeyi	41
Çocuk Kitaplarında Çocukların Korunma Haklarına Yer Verilme Düzeyi	45
Çocuk Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyi	48

BÖLÜM IV

TARTIŞMA VE SONUÇ	53
Tartışma	53
Sonuç	59
KAYNAKLAR	61
EK 1 - Araştırma Kapsamında İncelenen Kitaplar	67

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocuk Haklarına Yer Verilme Düzeyi	36
Çizelge 2. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocukların Yaşamsal Haklarına Yer Verilme Düzeyi	38
Çizelge 3. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocukların Gelişimsel Haklarına Yer Verilme Düzeyi	42
Çizelge 4. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocukların Korunma Haklarına Yer Verilme Düzeyi	46
Çizelge 5. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyi	48

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çocuk, en önemli becerileri okulöncesi dönemde edinir. Yürümeyi, konuşmayı, insanlar ile iletişim kurmayı, düşünmeyi, sorun çözmeyi ve bunun gibi daha birçok beceriyi ilk yaşlarında öğrenir. Eğer anılan beceriler zamanında geliştirilmezse, çocuk için okulda ve okul sonrası yaşamında öğrenme daha güç olacaktır. Kısaca, okulöncesi dönemde edinilen öğrenme becerileri, çocukların okuldaki ve sonraki öğrenme becerilerini etkilemektedir (UNESCO, 1999'dan Akt., Sever, 2002b). Bu durumda, okulöncesi dönemde bilişsel ve duyuşsal öğrenmelere olanak sağlayacak gerekli uyaranlarla buluşan çocuk, yaşamının sonuna değin kullanabileceği beceri ve davranışlar edinme şansını da yakalayacaktır. Çocukların böyle bir öğrenme olanağına kavuşabilmelerinde yazınsal çocuk kitaplarının ne denli önemli ve işlevsel olduğu bilinmektedir (Sever, 2010). Dış yapı ve içerik özellikleriyle çocuğun yaşamına girme başarısını göstermiş kitapların, çocuklarda geliştirilmesi istenilen davranışların kalıcılığını sağlayabilmesi için bazı temel eğitim ilkelerine uygun olarak hazırlanması gerekmektedir (Sever, 2002). Bu eğitim ilkelerinden biri de çocuklara haklarını duyumsatmaktır.

Çocuklara çok erken yaşlardan, hatta okulöncesi dönemden başlayarak ev ve okul gibi buldukları tüm ortamlarda çocuk hakları eğitiminin verilmesi gerekir. Okulöncesi dönemde bu eğitimi verirken yararlanılabilecek en uygun araç-gereçlerden biri, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarıdır. Aslında bu dönem çocuklarına seslenen kitapların dil, resimler, çocuğa uygunluk gibi ölçütler açısından çocuğa göre olması, benimsenen temel bir ilkedir. Bu doğrultuda, okulöncesi çocuk kitapları daha önce; dış yapı ve içerik özellikleri, eğitsel özellikler, dil ve anlatım özellikleri, isim ve sıfat türleri, konu ve zaman kullanımı, kullanılan temalar (izlekler), estetik boyut, resimlerin çocuğa göreliği, çocuğun kişilik gelişimine etkisi bakımlarından incelenmiştir (Helimoğlu Yavuz, 2000; Aydoğan ve

Ergin, 2000; Gönen, 2000; Erbay ve Aydoğan, 2007; Tuğrul ve Feyman, 2007; Kaya, 2007; Özer, 2007, Eslen-Ziya ve Erhart, 2010). Ancak, okulöncesi çocuklara seslenen kitapların çocuk haklarına yer verme düzeyi bakımından da irdelenmesinde büyük yarar vardır. Ülkemizde, okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan değişik türdeki kitapların çocuk hakları konusuna yer verme düzeyi bakımından bilimsel bir yaklaşımla incelenmesinin, uygulayıcılara ve ailelere çocuk hakları konusunda önemli dönütler sunacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın amacı ve yöntemine yer verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın bulguları sunulmuş ve son bölümde de bu bulgular tartışılmıştır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de okulöncesi dönem çocuk edebiyatı yapıtlarında (yazınsal çocuk kitaplarında) çocuk haklarının sunulmuş düzeyini ortaya koymaktır.

Araştırmada bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır:

Okulöncesi dönem kitaplarında çocukların;

1. “Yaşamsal” haklarına yer verilme düzeyi nedir?
2. “Gelişimsel” haklarına yer verilme düzeyi nedir?
3. “Korunma” haklarına yer verilme düzeyi nedir?
4. “Katılım” haklarına yer verilme düzeyi nedir?

Yöntem

Kitapların Seçimi

Bu çalışmada, okulöncesi dönemdeki çocuklara seslenen yazınsal nitelikli kitaplarda çocuk haklarının sunulmuş düzeyi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda altı yayınevinin (Uçanbalık, Tudem, Kök,

Erdem, Günışığı, Can) okulöncesi dönem çocukları için 2009 yılı içerisinde ilk ya da yeni baskısını yaptıkları, çeviriler dâhil tüm çocuk kitapları edinilmiştir. Öncelikle anılan yayınevlerinden 2009 yılı içerisinde ilk ve yeni baskısı yapılmış okulöncesi dönem yazınsal nitelikli tüm çocuk kitaplarının adları ve sayıları öğrenilmiştir. Bu bilgilere göre çalışma kapsamına giren toplam kitap sayısı 82'dir. Ancak Behiç Ak'ın "Doğumünü Hediyesi" adlı kitabı yalnızca görsellerle oluşturulmuş bir öykü olduğundan; başka bir deyişle, yazılı metin içermediğinden çözümlene dışı bırakılmıştır. Bu durumda toplam 81 kitap, çocuk haklarına yer verme düzeyi bakımından incelenmiştir. İncelenen çocuk kitaplarının adları ve kimlik bilgileri Ek 1'de sunulmuştur.

Verilerin Çözümlemesi

Bu çalışmada, incelenmek üzere seçilen kitaplardaki kahramanların bir bölümü nesne, bitki ve özellikle hayvanlardan oluşmaktadır. İncelenen kimi kitaplarda tek bir kahraman bile çocuk değildir (K3, K62, K71)¹. Bu durum, okulöncesi dönemdeki çocuklar için yazılan kitaplarda kahramanların, çocuğun yakın çevresindeki nesne, bitki ve hayvanlardan oluşmasının, onların dikkatini çekme bakımından önemli olmasından (Sever, 2002) kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada kahramanı çocuk olsun ya da olmasın yazılı metin içeren tüm okulöncesi çocuk kitapları çözümlenmiştir.

Kitapların çözümlenmesinde bir nitel araştırma yöntemi olan "içerik çözümlemesi" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem kısaca, içeriğin dizgesel, tarafsız ve sayısal çözümlenmesi olarak tanımlanabilir (Neuendorf, 2002). İçerik çözümlemesinin temel amacı, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

İçerik çözümlemesinde ilk olarak çözümlene kategorisi (ana kategori) ve alt kategoriler belirlenir (Strauss ve Corbin, 1990). Bu çalışmada çözümlene kategorisi olarak "çocuk hakları" alınmış ve bu kategori kendi içinde Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tutarlı olarak; "yaşamsal", "gelişimsel", "korunma" ve "katılım" hakları olmak üzere

¹ Bu çalışmada "K" harfi "Kitap" sözcüğünün kısaltmasını; yanındaki rakam ise, kitabın Ek 1'deki sırasını göstermektedir.

dört alt kategoriye ayrılmıştır. Çalışmada alt kategoriler aşağıdaki biçimde tanımlanmıştır (Karaman Kepenekci, 2010):

• **Yaşamsal Haklar:** Çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, ailesiyle birlikte yaşama, ayrımcılığa uğramama, bir ada sahip olma, nüfusa kaydedilme, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını öngören haklardır.

• **Gelişimsel Hakları:** Çocuğun kendini en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için gerekli olan eğitim, oyun, dinlenme, eğlenme, boş zamanlarını değerlendirme, bilgi edinme gibi hakları ile din, vicdan, düşünce özgürlüğüdür.

• **Korunma Hakları:** Çocuğun her türlü istismara ve ihmale karşı korunmasını sağlayan haklardır. Bunlara, çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel istismardan korunması hakkı, çocuk işçiliğinin önlenmesi hakkı, silahlı çatışma altındaki çocukların korunması hakkı, yargı sistemindeki çocukların korunması hakkı, özel bakıma gereksinim duyan çocukların korunması hakkıdır.

• **Katılım Hakları:** Çocuğun ailede ve toplumda etkin bir rol kazanmasını sağlamaya yönelik haklardır. Bu haklara, çocuğun görüşlerini açıklama ve kendini ilgilendiren konularda karara katılım hakkı, dernek kurma hakkı ve barış içinde toplanma hakkıdır.

İçerik çözümlemesinde bağlam birimi olarak tümce seçilmiş ve belirlenen alt kategorilerin her bir tümcede ne sıklıkla geçtiği saptanmıştır. Böylece incelenen kitaplarda çocuk haklarının ne düzeyde yer aldığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Kitaplar üzerinde yapılan ön inceleme sonucunda, kitaplarda çocuk haklarının çoğunlukla olumlu kullanıldığı gözlenmiş ve bu nedenle yalnızca olumlu kullanımların değerlendirilmesine karar verilmiştir. Çok az kitapta (K59, K60, K64, K65 gibi) çocuk haklarının olumsuz kullanımına rastlanmıştır. Az sayıda olan bu kitaplar daha çok masalsi kurgulardır. Çözümleme dışı bırakılan olumsuz kullanımlara “Parmakkız” (K64) adlı kitaptaki “*Bu iri, sümüklü ve korkunç hayvan Parmakkız’ın gül yaprağı altında uyuduğu masaya sıçradı. ‘Oğluma ne güzel eş olur!’ diye söylendi.*” “*Yaşlı kurbağa bataklığın dibindeki odayı kamışlarla, küçük sarı çiçeklerle süsledikten sonra Parmakkız’ın küçük, sevimli yatağını almak için oğluyla birlikte*

yüzmeye başladı. Parmakkız'ın önünde eğilerek 'Sana kocan olacak oğlumu tanıtırım,' dedi." gibi tümceler örnek olarak verilebilir. "Kırmızı Başlıklı Kız" (K65) adlı kitapta yer alan "*Kurt bunu söyler söylemez yataktan atladığı gibi Kırmızı Başlıklı Kız'ı yutuverdi*" tümcesi de çocuk hakları bakımından olumsuz bir başka kullanım olarak örnek verilebilir.

Çözümlemeler araştırmacılar tarafından yapılmıştır. İçerik özümlemesinde güvenilirlik, farklı zamanlarda ve farklı kişiler tarafından yapılan çözümlemelerde aynı sonucu almak demektir. Güvenilir çözümlemelerin; başka bir deyişle, sayımların/kodlamaların yapılmadığı içerik çözümlemesinin bir değer de yoktur. Bu durumda aynı metnin içerik çözümlemesini yapan iki ya da daha fazla kişi tarafından kodlanması arasındaki tutarlılığı sağlamak önemlidir (Neuendorf, 2002). Bu çalışmada kodlayıcılar arasında %100'lük bir tutarlık elde etmek için araştırmacılar tüm kitapları aynı zamanda ve birlikte kodlamışlardır.

Sayma/kodlama işlemi yapılırken hem açık içerik hem de gizli içerik göz önünde bulundurulmuştur. Daha açık bir söyleyişle, bağlam birimi olarak seçilen her bir tümcedeki alt kategorilere karşılık gelen sözcükler, belirtilen alt kategorileri açıklayan açık ve örtük anlatımlar ile doğrudan anlamı veren tümceler sayılmıştır. Her kitaptaki alt kategorilerin sıklık (frekans) ve yüzde olarak değerleri bulunmuş ve değerlendirmeler bu değerler üzerinden yapılmıştır.

BÖLÜM II

ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde çocuğun okulöncesi eğitimi, edebiyat ve işlevleri, çocuk edebiyatı, eğitimde çocuk edebiyatının yeri, okulöncesi eğitimde yazınsal çocuk kitaplarının önemi, çocuk hakları ve okulöncesi çocuk kitaplarında çocuk hakları konuları ele alınmıştır.

Çocuğun Okulöncesi Eğitimi

“Çocuk” kavramı, alanyazında değişik biçimlerde tanımlanmıştır. “İnsan yavrusu”, “ergenlik çağından önceki birey”, “bir yetişkinden beklenen olgunluğu gösteremeyen kimse”, “yetişkinliğe hazırlanan kimse” bu tanımlardan bazılarıdır. Batı’da, eski Yunan ve Roma uygarlıklarında çocuk bir eşya gibi babanın mülkiyetinde kabul edilmiş, çocuğun yaşayıp yaşamayacağına karar verme yetkisi bile babaya verilmiştir. 16. yüzyıla kadar çocuklukta yaş sınırı altı olarak kabul edilmiş, bu yaştan daha büyükler yetişkin çocuk olarak nitelendirilmiştir. Matbaanın bulunması ve edebiyatın yaygınlaşması ile birlikte eğitime önem vermeye başlanmış; bu eğitimin odağını da çocuk eğitimi oluşturmuştur. Batı’da çocukluğun ayrı bir dönem olarak kabulünü gösteren en önemli ölçütlerden birisi, 1600-1700’lü yıllarda eğitimin çocuklarla sınırlanmasıdır (Polat, 1997).

Babaerkil bir aile düzeninin söz konusu olduğu eski Türklerde, çocuğun velayeti babaya ait olmuş, babanın olmaması durumunda bu hak anneye verilmiştir. Çocuğun yetiştirilmesi ve korunmasının toplumun törelerine göre olduğu eski Türklerde çocuğa büyük bir değer verilmiş ve bu doğrultuda çocuksuz aileler toplumda hoş karşılanmamıştır. Türklerin İslamiyeti kabul etmeleri ve İslam hukukunun uygulanması ile birlikte velayet hakkı yalnız babaya ait olmuştur. Türklerde çocuğa ve onun eğitimine bakış açısı, 19. yüzyıldan itibaren, özellikle Tanzimat Dönemi ile birlikte, devletin

çocuklara ve toplumun mutluluğuna olan sorumluluklarını vurgulayan yönde değişmeye başlamıştır (Akyüz, 2010).

Doğumla başlayan ve erişkinlik dönemine kadar süren çocukluk, değişik biçimlerde sınıflandırılmaktadır. En yaygın çocukluk sınıflaması; süt çocukluğu dönemi (0–12 ay), oyun çocukluğu dönemi (1–3 yaş), okulöncesi dönem (3–6 yaş), okul çocukluğu dönemi (6–12 yaş) ve ergenlik dönemi (12–18 yaş) şeklindedir. Süt çocukluğu olarak nitelendirilen yaşamın ilk yılında beslenme, bakım ve anne ile bebek arasındaki duygusal ilişki çok önemlidir. Bu dönemde bebeğin gereksinimleri çok yalın olmakla birlikte bunların karşılanmasındaki yetersizlik durumu, ileride giderilmesi çok güç olan olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Özerklik dönemi olarak da nitelendirilen oyun çocukluğu döneminde çocuk yürümeye ve konuşmaya başlamaktadır. Bu dönemde çocuklar inatçı ve hareketli olmaktadır. Okulöncesi dönem ise çocukluğun en uyumlu ve renkli aşamalarından biridir. Söz dağarcığı ve anlatım yeteneği gelişen çocuk okulöncesi dönemde durmadan soru sormaktadır. Bu dönemde oyun, çocuk için çok önemlidir. Okul döneminde konuşma yeteneği ve söz dağarcığı daha da gelişen çocuk, aileden çıkarak toplumsal yaşama karışmaktadır. Ergenlik ise biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişim ve olgunlaşmanın yaşandığı dönemdir (Polat, 1997).

Çocukluk çağındaki gelişim; bedensel, bilişsel, motor, dilsel, duygusal ve toplumsal gelişim biçiminde farklı alanlarda olmaktadır. Bloom ve arkadaşlarına göre, zihin gelişiminde yaşamın ilk dört yılında, diğer on üç yıldaki kadar bir gelişim söz konusudur. Aslında yedi yaşına kadar olan dönemde gelişim çok hızlıdır. Bu yüzden zengin yaşantı fırsatının verildiği okulöncesi dönemde çocuğun zihinsel gelişimi daha belirgin olmaktadır. Okulöncesi dönemde farklı uyaranlarla buluşan çocukların dili kullanmada, çevrelerine karşı uyanık davranmada ve katılım davranışı göstermede daha başarılı oldukları ortaya çıkmıştır (Gürkan, 2000). Başka bir deyişle, yaşamın ilk yıllarında yaşanan deneyimlerin, çocuğun bütün yaşamı süresince tutum ve davranışlarını etkilediği ve bu ilk yılların gelişim ve ruh sağlığı bakımından çok önemli olduğu kabul edilmektedir. Temel duyguların, temel davranış özelliklerinin ve kişiliğin temellerinin atıldığı bu dönemde çocuk bilinçli bir rehberliğe gereksinim duymaktadır. Çocuğa sunulan zengin uyarıcı çevre, onun düşüncesinin

ve merak duygusunun gelişiminde de önemli bir rol oynamaktadır (Gönen vd., 2010).

Çocuğun yaşama, büyüme, gelişim, bakım ve öğrenme süreçlerini kapsayan ve doğumdan ilköğretime kadar süren her türlü eğitime okulöncesi eğitim denilmektedir (UNESCO, 2007'den Akt., Gören Niron, 2010). Okulöncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği (2004)'ne göre, okulöncesi eğitim kurumlarında çocuğun bedensel, bilişsel, duygusal, toplumsal, kültürel, dil ve hareket gibi çok yönlü gelişimlerini destekleyecek eğitim ortamı hazırlanır (m.7/a) ve eğitim etkinlikleri düzenlenirken; çocukların yaşları, gelişim özellikleri, öğrenme hızları, ilgileri, gereksinimleri ile okulun ve çevrenin olanakları dikkate alınır (m.7/b).

Gören Niron (2010) tarafından yapılan bir araştırmada okulöncesi eğitimin bireysel ve toplumsal yararları tartışılmıştır. Örneğin; Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) tarafından yapılan bir araştırmaya göre (2003), okulöncesi eğitim ile okuma becerileri arasında güçlü ilişki bulunmaktadır. Uluslararası Okuma Becerileri Gelişim Projesi (PIRLS) sonuçlarına (2006) göre ise, okulöncesi eğitimde geçirilen süre arttıkça, sınavlarda elde edilen başarı da artmaktadır. Ayrıca Reynolds (2004)'a göre, okulöncesi eğitimden yararlanan çocukların toplumsal kurallardaki ve arkadaş ilişkilerindeki uyum düzeyi gelişmektedir. Okulöncesi eğitim gören çocuklar, kendilerinin ve ailelerinin sağlığı konusunda daha duyarlı, toplumsal yaşamda daha üretken ve daha çok gelir elde eden ve daha az suç işleyen bireyler olmaktadır (Gören Niron, 2010).

Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü (2006) tarafından geliştirilen "Okul Öncesi Eğitim Programı"nda okulöncesi dönemde verilen eğitimin çocukların kendilerine duyduğu saygı ve güven duygularını geliştirmesinin yanında, genel olarak çocuklarda sevgi, saygı, işbirliği, sorumluluk hoşgörüsü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma duygusu ve davranışlarını geliştirmesi de ilke edinilmiştir. Bu doğrultuda okulöncesi dönemde, yazınsal nitelikli çocuk kitapları da dâhil olmak üzere, çocuklara sunulan tüm uyarıların belirtilen duygu ve davranışları geliştirmeye yardımcı olması gerekmektedir.

Edebiyat ve İşlevleri

Sanatın eğitsel işlevi, doğrudan doğruya insanlara yaşantı verişini üstüne kuruludur; başka bir deyişle, sanatın eğitsel gücü kişinin kendi yaşamı ile bir olay, bir oluntu, bir etkilenim arasında bir ilişki kurulmasına dayanır (Kagan, 1993). Sanat, yaşamı zenginleştirir, güçlülere dayanma gücü ve direnci verir. Sürekli dirimiyle, yaşamda diriliği taşıyana güç katar (Akın, 2001). Sanatın bir dalı olan edebiyat, dilin güzelduyusal (estetik) biçimde kullanılmasıdır. Düşünce, duygu ve düşlerin güzel, etkili bir biçimde anlatılmasıdır. Çok düzeyli bir uzaydır. Her yazınsal yapıt, evrene ilişkin, insan açısından evrene, tüm boyutlarıyla insan yaşamına ilişkin bir yorumdur (Uygur, 1985). Kendine özgü biçimde örgütlenmiş bir iletidir (Göktürk, 2001). İnsan yaşamındaki deneyimlerin büyük bir birikimidir. Kimi zaman onu üreten ve kullanan bireyleri de aşarak, bir dünya görüşü ve ortak bir kültür altında birleşmiş bir topluluğun genel eğilimi biçimine gelmiş olan bir akımdır. Bir ulusun birçok kültür niteliklerini yansıtabilen bir etkinliktir (Öznlü, 2001, 10–12). Sever (2004, 223)'e göre edebiyat, insan gerçekliğinin biriktirdiği tüm deneyimlerin (duygu, düşünce, tasarı vb.) kişiyi etkileyen biçimde dille anlatılması sanatıdır.

Yazınsal yapıt ise, yalın bir nesne değil, çok yönlü anlam ve bağlantılar taşıyan, katmanlaşmış, üst düzey karmaşık bir düzenlemedir. Bu yapıtlar, tarihsel zaman içinde, belli bir toplumda, belli bir kültür ortamında, yazar adı verilen bir birey tarafından yaratılır (İnce, 2002). Her yazınsal yaratım; yaşanılanın, düşünülenin ya da düşlenenin yazıyla biçimlendirilmesidir (Özdemir, 2004).

Genel olarak sanatın, özel olarak ise edebiyatın, insanoğlunun düşünce ve duygu evrenini zenginleştirme gibi çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Kimi kuramlara göre yazınsal yapıtların işlevleri, zevk vermek ya da güzelduyusal yaşantı sağlamak, kimine göre bu duygudan başka duygular da uyandırmaktır. Kimileri de edebiyatın birey ve toplum üzerinde eğitici (bilgisel, anlatısal, politik, dinsel) etkisi olması üzerinde dururlar (Moran, 1988). Yazınsal yapıtlar hem düşündürür hem anlattığı acı da olsa mutluluk verir (Bayrav, 1999). Edebiyat bize, sanatçı duyarlığı ile kurgulanmış bir yaşam sunar. Yaşamımıza yeni anlamlar katar. İnsan ve yaşam gerçekliğini sanatçı duyarlığı ile kavramamıza olanak sağlar. Her yeni pencere, yaşama ve insana ilişkin deneyimlerimizi zenginleştirir; onlara derinlik katar.

Dilin en yetkin kullanım örnekleriyle bizi başkalarının deneyimlerine ortak eder. Okurun güzele karşı duyarlılığını güçlendirir, onda güzelduyusal ilgi uyandırır (Sever, 2010).

Edebiyat, düşünceyi kalıcı kılar, sözü çevremizin sınırları dışına taşır, duygu ve düşünce alışverişini kolaylaştırır (Özdemir, 2004). İnsanları eğitir, kişiliklerini değiştirir ve geliştirir. İnsanoğluna, sevmeyi, acımayı, güzellikler karşısında heyecanlanmayı öğretmede edebiyat önemli bir görev üstlendiğinden bu işlevine, duyguları geliştirme, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir. Kişiyi sığıltan, bencillikten ve yalnızlıktan kurtarır; ona insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başka insanlarla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. Değişik insanlık durumlarını, serüvenlerini yansıtarak insan doğasını tanıtır, bu yolla yaşantımızı zenginleştirir, güzelin tadına ve farkına varma gücünü geliştirir (Kavcar, 1999). Sever (2002a, 12), edebiyatın insan ve yaşam gerçekliğinin sanatçı duyarlığıyla kurgulanmış örneklerini yansıttığını; insana, yaşamı ve insan gerçekliğini anlatmaya çalışan, sanatçı sezileriyle örülmüş öznel bir gerçeklik sunduğunu belirtir ve şöyle sürdürür:

Bu gerçeklikte, okura insanoğlunun tüm serüvenleri aktarılır; onun sevinci, öfkesi, mutluluğu, umutsuzluğu, kıskançlığı, bencilliği, güzelliği ozanın, yazarın dilinde yeni bir anlam kazanır. Sanatçının okurla paylaşma, iletişim kurma isteğinin dille somutlandığı bu eylem, belki de hiç yaşanmayacak ya da tanık olunmayacak nice yaşam durumlarını, nice insan kişiliklerini tanıtır bize. Okuma eyleminde, o kişilerin yaşamlarında verdikleri uğraşların, yaşadıkları duygu ve düşünce yoğunluğunun biz de ortağı oluruz. Onlara tanıklık ederiz.

Dil ve edebiyat öğretiminin en başat görevlerinden biri, edebiyat okuru yetiştirmektir. Bu da küçük yaşlardan başlayarak çocukları, dilsel ve görsel özellikleriyle sanatsal birer yaratıcı olan çocuk edebiyatı ürünleriyle buluşturmakla olanaklıdır.

Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı; erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını

sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2010, 17). Bir geçiş edebiyatı olan ocuk edebiyatı, okulöncesi dönemden başlayarak çocukları renk ve çizginin estetik diliyle tanıştıran, onlara anadilinin güzelliğini duyumsatan ilk araçlardır (Sever, 2002a, 12). Oğuzkan (2000, 3), ocuk edebiyatını, “Usta yazarlarca özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan yapıtlardan oluşan edebiyat” olarak tanımlar ve ocuk edebiyatının, çocukluk çağında bulunan kimselerin duygu, dş ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün yapıtları kapsadığını belirtir. ocuk edebiyatı, hem edebiyat niteliği taşıyan hem çocuğun doğal çevresindeki konuları ele alan ve onun kendi dünyasına geniş bir açıyla bakabilmesini sağlayan hem de ona bilinçli bir okuma alışkanlığı kazandırmayı öngören edebiyat ürünlerinden oluşur (Dilidüzgün, 2002). Güler (1993, 170)’e göre en iyi ocuk edebiyatı, büyüklerin de tat aldıkları edebiyattır. Alpöge (2003, 32)’ye göre ocuk edebiyatı, çocuklar için yazılmış düşünce, duygu ve düşlerin güzel ve etkili bir biçimde anlatılması sanatıdır. şirin (1998, 9)’e göre ise, “ocukların büyüme ve gelişimlerine, dş, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat”tır.

Dilidüzgün (2003, 41)’e göre ocuk edebiyatı, yetişkinler için üretilen edebiyat yapıtları gibi öncelikle edebiyattır ve bu niteliğinden ödün veremez. ocuk kitaplarını yetişkin kitaplarından ayıran temel özellik, edebiyat olma özelliklerine ek olarak, çocuğun özel koşullarının dikkate alınması gerekliliğidir. Bu nedenle çocuklar için yazmak, yetişkinler için yazmanın aynısıdır; aradaki fark, çocuklar için yazmanın biraz daha zor olmasıdır. Dilidüzgün (1996, 22), ocuk kitaplarında ocuk gerçeğinin ele alınması ve onun dünyasına koşut bir dünya kurgulanması gerektiğini söyler. Ona göre ocuk kitapları, çocuğa sanat eğitimi veren, onlara ilk sanatsal deneyimler kazandıran birer araç olmak zorundadır. Ayrıca, ocuk edebiyatı ürünleri, çocuğa uygun olmalı; ancak çocukça olmamalı, çocuğun kültür gelişimine, dşgcnn gelişmesine, okuma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunacak nitelikleri taşımalıdır.

ocuk edebiyatı, edebiyatın bir parçasıdır ve çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. ocuk edebiyatı anlamadan, sorgulamadan karar veren insanlar yerine; düşünerek, duyumsayarak

karar verebilecek duyarlı insanların yetiştirilmesine dönük bir çabanın ürünü olarak da adlandırılabilir. Bu nedenle dilin ve resmin anlatım olanaklarıyla çocuklara ulaşabilecek yetkinlikteki sanatçıların, çocuk edebiyatı adına çocuklar için sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir (Sever, 2010, 24).

Eğitimde Çocuk Edebiyatının Yeri

Çocuk edebiyatının çeşitli işlevleri vardır. Sever (2010, 19)'e göre, çocuk edebiyatının en önde gelen işlevlerinden biri, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuklar adına yazılan kitaplar, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir. Bir başka deyişle, çocuklar için yazılan kitaplar çocuk-edebiyat-sanat etkileşimini sağlayan etkili birer uyaran olmalıdır. Ancak okuma isteğinin okuma alışkanlığına ve çocukla kitap arasında sürekli bir etkileşime dönüşebilmesi için okulöncesi dönemde kitabın çocuğun yaşam alanına duyarlı çabalarla sokulması gerekir. Çocukların oynayarak yaşamı ve insanı öğrendiği dönemde yazınsal nitelikli kitaplar, onların hem toplumsallaşmaları hem dilsel becerilerini ve yaratıcılıklarını geliştirmeleri hem de bilişsel öğrenmeleri için doğal yaşantı ortamları hazırlar. Kitapların, çocukların kendilerini özgürce gerçekleştirmelerine, kahramanlarına öykünerek yaşamı ve insanı tanımalarına istenilen katkıları sağlayabilmesi için ailelerin bilinçli çabalarına gereksinim vardır (Sever, 2009).

Çocuğun gelişim sürecindeki gereksinimlerinin karşılanmasında sanatçı duyarlığı ile hazırlanmış kitaplar önemli bir sorumluluk üstlenir. Kitaplar bebeklikten başlayarak çocuğun görsel ve yazılı araçlarla iletişimini başlatır; çocuğa rengin, çizginin ve sözcüklerin oluşturduğu güzelduyusal bir dille yaşam ve insan gerçekliğinin ilk kesitlerini sunar. Nitelikli kitaplar, çocukla yazılı ve görsel kültür arasındaki ilişkinin başlatıcısı olur. İlgilerine, gereksinimlerine dönük kurgularıyla çocuğun kitaba yönelik duyusal yargılarını biçimlendirir. Onlarda okumaya, öğrenmeye dayalı bir isteğin oluşmasına katkı sağlar (Sever, 2009; Baydık, 2004).

Dilidüzgün (2003, 11–22)'e göre, edebiyat öğretiminin önemli bir aracı olarak çocuk ve gençlik kitapları, çocuklara edebiyat bilinci

kazandırma işlevine sahiptir. Bir başka deyişle, nitelikli çocuk kitapları çocuklara edebiyat ile hesaplaşabilme olanağının kapılarını açan bir geçiş edebiyatıdır. Ayrıca, bu tür kitaplar, belli estetik kaygıları dikkate aldığından, okuruna edebiyat ve sanat eğitimi de veren bir özellik taşımaktadır. Kavcar vd. (2004, 93–94)’ne göre, nitelikli çocuk kitapları içerik yönünden öğrencilere; aile, yurt, insanlık, doğa ve yaşama sevgisi kazandırır, insanlık değerlerini sezinletir, doğruyu ve yanlış öğrenmelerine yardımcı olur, onlara yeni ufuklar açar, onların anlayış ve düşünce yeteneklerini geliştirir, şiir sevgilerinin ve düş güçlerinin artmasına olanak verir.

Sever (2010)’e göre, ilk çocukluk döneminden başlayarak çocukların, insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değerler oluşturmalarında, çocuk kitaplarının önemli bir işlevi vardır. Çocuk kitapları, çizginin ve dilin anlatım olanaklarıyla değişik karakter özelliklerini, dolayısıyla çeşitli kişilikleri canlandırır. Karakterlerden ve onların ilişkilerinden esinlenerek yaratılan kurgularla; çocukların insanı, doğayı ve yaşamı tanımaya ilişkin bir deneyim alanı oluşturulur (Sever, 2010).

Çocukların, çevrelerindeki modellere öykünerek, onlarla özdeşim kurarak öğrendiği, bu nedenle de etkili, doğru ve sağlıklı uyarılara gereksinim duyduğu okulöncesi dönemde, yazınsal nitelikli çocuk kitapları çocuğun dilsel, bilişsel, duyuşsal, kişilik ve toplumsal gelişim süreçlerini olumlu yönde etkilemektedir. Aşağıda, çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğun anılan gelişim süreçlerine katkısı irdelenmiştir.

Okulöncesi Eğitimde Yazınsal Çocuk Kitaplarının Önemi

Yazınsal çocuk kitaplarının çocuğun gelişiminin değişik alanlarında önemli etkileri vardır. Çocuk kitapları, okulöncesi dönemden başlayarak öncelikle dilsel becerilerin edinilmesi sürecinde çocuklara “zenginleştirilmiş bir dil çevresi” yaratan önemli araçlardır. Çocuk kitapları, çocuğun üç yaşına ulaştığı bir dönemde onlara anadilinin yapı ve işleyişine ilişkin ilk ipuçlarını sunan, dilin ve çizginin anlatım gücünü ve güzelliğini yansıtan görsel ve dilsel uyarılar olarak çocuğun yaşamında yer edinmeye başlar (Sever, 2010, 36–37).

Russell (1997, 70)'a göre, çocuklarla ilgilenen yetişkinler olarak, dilin edinilmesinde oynadığımız rolün önemini kavramalı ve bundan yararlanmalıyız. Birçok uzman, çocukların üç yaşında dilde kayda değer bir ustalık kazandığı; üstelik dilbilgisel yapıyı kavradığı konusunda birleşmektedir. Bu da dil yeteneğini vurgulamak için anaokulunu beklemememiz gerektiği anlamına gelmektedir. Çocuklara, bebeklik dönemlerinden başlayarak şiir ve öykü gibi yazınsal metinler okunmalı, onlar dilin farklı kullanımlarıyla buluşturulmalıdır (Aslan, 2006a).

Çocuğun dil evrenine uygun kitaplar, okulöncesi dönemde somut bir nesne olarak çocukların eline alarak incelediği ve kavramsal gelişimlerini görsel öğelerle somutladığı, görsel ve işitsel algılarını geliştirdiği birer araçtır. Çocuk, okulöncesi dönemden başlayarak şiir, masal, öykü, fabl gibi yazınsal türlerin; bilmece, öykü ya da anlatıların ona sorulması / okunması yoluyla dilin vurgu, tonlama, ulama gibi söyleyiş kurallarını öğrenir. Bu kitaplar, her şeyden önce çocukta dört dilsel etkinlikten biri olan dinleme becerisinin gelişmesine yardımcı olur. Sözcük dağarcığını zenginleştirir, dilbilgisel yapıları sezinletir ve düzgün tümce kurmada duyarlaşmayı sağlar. Anlama ve anlatma becerilerini geliştirir. Çocuklara sözcükleri doğru bağumlandırmayı, dilin anlatım gücünü ve inceliğini, anlam yapısını, sözvarlığını, özelliklerini; kısaca, dilin tüm olanaklarını öğretir (Sever, 2009, 32-33; Aslan, 2006a; Aslan, 2007b).

Sanatçı duyarlığı ile hazırlanmış çocuk kitapları, anadilinin sözvarlığını oluşturan sözcük, deyim, terim, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, atasözleri gibi öğeleri çocuklara tanıtmayı, onların anlam inceliklerini sezdirmesi bakımından da özgün birer kaynaktır. Bu bağlamda düşünüldüğünde yazınsal nitelikli çocuk kitapları, toplumun kavramlar dünyasını, kültürel birikimini çocuğa göre olan yaşam durumlarıyla örneklendiren, yansıtan araçlardır. Çocukların; eğlenerek, düşünerek, düş ve düşlem gücünü devindirerek istekle gerçekleştirdikleri bu etkileşim, hem anadilinin yapı ve olanaklarının kavranılması hem de dil bilinci ve duyarlığının yapılandırılması için örgün eğitim süreçlerini destekleyen yeni öğrenme olanakları, dilsel davranışlar edinme fırsatları yaratır (Sever, 2004, 235).

Çotuksöken (2003, 149–150)'e göre, edebiyat insana sağlam bir dil bilinci kazandırır. Her ne kadar günlük dilden kaynaklanıyor olsa

da sözvarlığı ve söylem bakımından edebiyat bir üst dildir. Yazınsal yapıtlar, okuru günlük yaşamındaki dar sözvarlığından çıkarıp zengin duyarlıkları, olanakları sunan geniş bir sözvarlığının ortasına koyar. Okur, her yazınsal yapıtta farklı bir dille karşılaşır. Her yazar, okura yeni bir dil evreni sunar ve bu yapıtları okuyup anlamaya çalışan okur da dili bu anlama çabasından olumlu yönde etkilenir. Dilin, bir sanatçının elinde nasıl güzel biçimlendirildiğine tanık olur, sözvarlığı zenginleşir, sözcüklerin kullanım bağlamlarına göre nasıl yeni anlamlar kazandıklarını sezinler.

Popet ve Roques (2002, 20)'a göre, çocuğun anlatma becerisini öğrenmesi, aşağıdaki dilsel etkinliklerin gelişimine katkı sağlar (Aslan, 2006a):

- Çocuğu, dilin işleyişi (üstdil) üzerine düşündürür,
- Sözcük dağarcığını zenginleştirir,
- Sözdizimini düzeltir,
- Dille farklı bir ilişki kurmayı, sözcüklerle oynamayı (dilin şiirsel işlevi) öğrenir.

Binyazar (1983, 61–62)'a göre, öncelikle dil bilincini yerleştirip pekiştirmek gerekir.

Bunun kaynağı da dilimizi her yönden işleyip geliştiren ve ona yeni olanaklar kazandıran edebiyat ürünleridir. Bu ürünlerle beslenen kişiler, hem kendi yolunu iyi çizecektir hem de kendi bilgi ve düşünce alanını kuracaktır. Göğüş (1998, 64)'e göre, anadili eğitimi, her dalda öğretim ve eğitimin temelidir. Her konuda bilgi anadiliyle verildiği gibi, anlama, anlatma, doğru-yanlış düşüncelerin, davranışların değerlendirilmesi de anadili eğitimi içinde kazandırılır. Anadili becerilerini kazanamamış öğrenci, eğitim çabalarında başarılı olamaz. Bu nedenle, anadili eğitiminde, dilin en başarılı ve güzel edebiyat ürünleri seçilmelidir. Ural (1989, 370)'a göre, edebiyatın rolü, okulöncesinde, öncelikle çocuğun dil gelişimine katkı sağlamaktır.

Sever (2010)'e göre, dilin sözvarlığının ve anlatım gücünün, çocuk edebiyatının dilinde de yaşam bulmasında temel sorumluluk, öncelikle çocuk adına yaratma-yazma duyarlığı taşıyan sanatçılara düşmektedir. Ona göre, bu sorumluluğun yerine getirilmesi, yapıtların Türkçenin anlatım olanaklarını ve kurallarını sezdirenen birer araç

olarak, dil öğretimi sürecinin de geleneksel anlayıştan kurtulup çeşitli yazınsal kaynaklarla gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Tüm bu söylenenlerden yola çıkarak dili geliştirme ve yetkinleştirme çabasında, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının önemli katkılar sağladığı söylenebilir. O halde, okullarda, okulöncesi dönemden başlayıp ortaöğretime değin uzanan evrede, çocukların gelişim özelliklerine uygun edebiyat yapıtlarıyla desteklenen etkinliklere sıklıkla yer verilmeli, özellikle Türkçe derslerinde yazınsal metinler dersin en önemli değişkeni olmalıdır.

Çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğun bilişsel gelişimine önemli katkılar sağlar. Dil gelişimi ile birçok bilişsel becerinin ilişkili olduğunu belirten Gander ve Gardiner (2001, 166–207)’e göre bilişsel terimi; bilgiyi, belleği, akıl yürütmeyi, sorun çözmeyi, kavramları ve düşünmeyi; başka bir deyişle, zihni içine alır. Sever (2010, 48)’e göre bilişsel gelişim, çocuğun zihinsel beceri ve yeteneklerinde süreç içerisinde oluşan değişiktir. Kendi aralarında girişik bir ilişkiyi de içeren biliş süreçleri, bebeklikten başlayıp bütün bir yaşam boyu geliştirilmesi gereken, dil ve düşünce boyutu başat olan yetenekler ve beceriler bileşkesi olarak görülebilir.

Norton’a göre bilişsel süreçlerin gelişiminde edebiyatın önemli bir işlevi vardır. Özellikle çocuk edebiyatı, “gözleme”, “karşılaştırma”, “sınıflandırma”, “uygulama”, “eleştirme” yapma olanakları yaratarak, çocuklarda düşünme ile ilgili bazı temel işlemlerin gelişmesine katkı sağlar. Ona göre görsel ve işitsel algılar gelişimden edebiyatın sunduğu iletileri anlamak, duyumsamak; bellek gelişimden de yapıtlardaki ilişkileri kavramak olanaksızdır (Akt., Sever, 2010).

Okulöncesi dönemdeki çocuklar okumayı bilmez; ama dinlemekten hoşlanır. Bu dönemdeki çocuklara nitelikli çocuk kitaplarının okunması (paylaşımli kitap okuma), öncelikle onların bilişsel gelişimlerine katkı sağlar, zihinsel becerilerini geliştirir. Alpöge (2003, 32)’ye göre, çocuklar kendilerine okunan nitelikli kitaplar sayesinde olayların bir sıra izlediğini ve buna bağlı olarak neden-sonuç ilişkisini öğrenirler; çünkü öyküler böyle bir sıra içerir. Öykülerin bir başı, gelişme bölümü ve sonu vardır. Öyküler genellikle bir sorun ve çözümü üzerine kurulduğundan bu tür kitapları okuduğunda çocuklar, soruna nasıl bir çözüm bulunduğunu görebilir.

sorun çözüme becerilerini geliştirirler. Edebiyat, ayrıca birçok karakterin tepkileri arasında, çocukların bir sorunun farklı yönlerini düşünmelerine de yardım eder. Onlara, yaşamlarında bir sorunla karşılaştıklarında, plan yapmayı, harekete geçmeyi, kendi eylem ve seçeneklerini oluşturmayı ve bunların sonuçları üzerinde düşünmeyi öğretir (Aslan, 2006b).

Popet ve Roques (2002, 21)'a göre özellikle masal yoluyla anlatma becerisini kazanmak çocukta aşağıdaki bilişsel etkinliklerin gelişimini sağlar (Akt., Aslan, 2006b):

- Belleğine yerleştirme,
- Çözümleme (analiz etme),
- Önceden sezme, kestirme,
- İlişki kurma,
- Yapılandırma,
- Düşselliği geliştirme.

Nitelikli çocuk edebiyatı ürünleriyle beslenen çocuklar, yazarların kitaplarda işlediği konulardan hareketle düşüncelerini oluşturmaya, doğruyu yanlış ayırt etmeye ve kendi doğrularını yakalamaya başlarlar. En önemlisi ise kendini sevmeyi, kendine değer vermeyi, yaşamdan zevk almayı, içinde yaşadığı topluma yararlı olmayı, neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğrenirler; çünkü bu kitaplarda, yaşamdaki sorunlar ve çözümleri sanatçı bakış açısıyla örneklendirilmiştir. Çocuk kitapları, çocukların birçok durum, olay ve yer konusunda bilgi ve deneyim edinmelerine de katkı sağlar (Aslan, 2006b).

Çocuğun, yazınsal metinlerle kurduğu iletişim, her şeyden önce bir duygu ve düşünce eğitimidir. Bu süreç, bir duyarlık oluşumuna, zenginliğine; kültürel bilinçlenmeye olanak sağlar; çünkü insanoğlunun tüm serüvenleri, yazarın duyarlık alanına girer; onun duygu, düşünce, düş ve düşlem gücüyle beslenerek okura aktarılır. Yazarın yarattığı dünyada, okura sunduğu anlam evreninde, insan gerçeği söz konusudur (Sever, 1998).

Yazınsal çocuk kitapları, çocuğun duyuşsal olarak gelişmesine, duyguca eğitilmesine de hizmet eder; çünkü duyguları seçtiği

sözcüklerle, kurguladığı olaylarla, yarattığı kahramanlarla, kısaca oluşturduğu kurmaca evrenle en iyi anlatan kişi sanatçıdır (Aslan, 2006b). Öztürk (2001, 291)'e göre, insanın düşünsel ve bilişsel yanı ne denli gelişirse gelişsin, duygular olmadan insan mutlu ve yaratıcı olamaz. Bütün ilişkilerimizde, çevreye ve topluma uyumumuzda bizi yönlendiren, yaşamımıza doyum ya da acı veren, bu duygusal yanımızdır.

Çotuksöken (2003, 149)'e göre, edebiyat insana duygu eğitimi sağlar. Yazınsal yapıtlarda insana ilişkin hemen bütün duygular, belirli bağlamlarda çeşitli görünüşleriyle sunulur. Başka bir söyleyişle edebiyat, insanın bütün duygu yönünü açar, açıklar, belli eder, bildirir. Ona göre, yazarlar olmasaydı, birçok duygumuzun ayırdına varamayacak, onları uygun ortam ve bağlamlarda harekete geçiremeyecek, gerektiğinde denetleyemeyecek; duyguların yaşamımıza kattığı tattan, renkten, sıcaklıktan yoksun kalacaktık.

Edebiyat, kurgusal gerçeklikte rol alan kahramanların yaşadığı duygular ve bu duyguları yaşayış biçimleri yardımıyla çocuklara, onların duygularının başka çocuklarda da olduğunu, bunların da doğal ve olağan olduğunu, bir duyguyu her bireyin farklı farklı yaşayabileceğini, duyguları ne tür durumlarda ve nasıl yaşamak gerektiğini gösterir. Nefret, öfke, kin, intikam gibi olumsuz ve yıpratıcı duygularla nasıl baş etmeleri gerektiğine ilişkin ipuçları sunar. Bu arada sevgi, acıma, yardımlaşma gibi duyguların da güzelliğini sezdirir (Aslan, 2006b).

Binyazar (1983, 58–59)'a göre, duygu ve düşüncenin gelişmediği yerde, kaba güç kendini gösterir; dostça ilişkilerin yerini düşmanca duygular alır. Temel sorun, insanı duygu ve düşünce bakımından geliştirmektir; çünkü kafaca ve duyguca gelişmemiş bir insan, kendini var edebilmek için başka yollar dener.

Yazınsal çocuk kitaplarının çocuğun kişilik gelişimine de olumlu etkileri vardır. Oğuzkan (1993, 86)'a göre kişilik, “Bireyin toplumsal çevresi içinde karşılaştığı ve edindiği izlenimlerle oluşturduğu davranış özelliği”, “Bireyin ruhsal ve toplumsal tepkilerinin tümüne verilen ad” ve “Bir kimsenin kendine göre belirgin bir özelliği olması durumu” gibi farklı biçimlerde tanımlanabilir. Kişilik gelişimi ise, “İç sistemler ile toplumsal etkiler karşısında sürekli uyum yapma durumunda kalan bireyin kişilik yapısı ve biçiminde doğumdan

başlayarak olgunluk çağına değin görülen değışmeler”dir (Oğuzkan, 1993, 86). Kavcar (1999, 4)’a göre kişilik gelişmesi, her insanın kendi eğilimlerine, yeteneklerine göre gelişmesi, yaşamda karşılaştığı yeni koşullara göre izleyeceği yolu kendisinin seçmesi demektir. Böyle bir yaşam ve eğitim anlayışı, insanda çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme bilincinin bulunmasını gerektirir. İşte edebiyat bu bilinci uyandırmaya yarayan araçların başında gelir. Sever (2010, 47)’e göre kişilik gelişmesi, karşılaşılan sorunlara uygun çözümler üretebilme, duygularını uygun biçimde gösterme, toplumsal çevreye uyum sağlama gibi kişinin geçirdiği bir değışim ve gelişim sürecidir. Öztürk (2001, 75)’e göre kişilik, insanda evrimsel gelişmeye bağlı olgunlaşma ve öğrenmeye bağlı bireyleşme-toplumsallaşma süreçlerinin birbirini etkilemesi sonucu gelişir.

Çocukların olumlu kişilik özellikleri geliştirmelerinde, aile bireylerinin tutumları çok önemli bir rol oynar. Çocuğa kendi davranışlarını yönetme özgürlüğü ve olanağı yaratan demokratik yaklaşımlar çocuğu olumlu etkiler ve sağlıklı bir kişiliğe sahip olmasını sağlar. Kısıtlayıcı ve denetleyici yaklaşımlar ise, çocuklarda ketlenmeleri ve suçluluk duygusunu pekiştirir (Gander ve Gardiner, 2001, 321). Çocuğun doğasına uygun yaşam durumlarıyla, olumlu benlik gelişimini destekleyen, onun öğrenme süreçlerine etkin katılımını sağlayan; görme, duyma, dokunma, koklama ve tatma duyularını devindiren çocuk kitapları, uyarıcı olarak çocukların eğitim çevresini bütünleyen birer araç konumundadır (Sever, 2010, 58).

Çotuksöken (2003, 149)’e göre edebiyat, her şeyden önce insana kendisini tanıtır. Kişinin, kendisine “Ben kimim, neyim, nasıl bir insanım?” gibi soruları sormasını sağlar. Doğrudan yanıt vermese bile, kimi ipuçları sunarak kimi gerçekleri göstererek ya da sezdirerek insana bir ayna görevi yapar. Yazınsal bir tür olarak şiir, çocuğun yaşamında önemli bir rol oynar ve çocukta imgelem yetisini geliştirir. Bu da çocuğun kişiliğinin yapılanması, kendisinden emin olması, dünyaya ve öteki insanlara açık olması açısından önemlidir (Deperrois, 1999’dan Akt., Aslan, 2006b). Okullarda öğrencilere kişilik eğitimi vermek için öğretim programlarının çocuk edebiyatıyla bütünleştirilmesi, öğrencilere kişilik eğitimi vermede çocuk edebiyatından yararlanılması gerekmektedir (O’Sullivan, 2004).

Sever (2010, 48)'e göre, çocukların önem verdikleri kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarını benimseyip kendilerine özgü davranışlara dönüştürdüğü bir dönemde, kitaplar öykünebilecek yeni modeller yaratır. Bu modellerin, çocuk gerçekliğine uygun ve onların girişimciliğini destekleyecek eylemleri, çocukları da benzer davranışlarda bulunmaya isteklendirir. Bu süreç, çocuklara kendilerini tanımaları, önemli olduklarına inanmaları, başkalarına saygı duymaları gibi kişilik gelişimi için önemli olan yaşantıları edinme olanağı yaratır.

Çocuklar, yazınsal kitaplarda; farklı ya da benzer ilgi, beklenti, duygu ve sorunlara sahip olan, kimi zaman kendisiyle aynı kimi zaman da farklı tepkiler gösteren çok farklı karakterlerle buluşurlar. Böylece, hem kendilerini hem de öteki çocukları tanıma olanağı bulurlar. Kendileriyle onları karşılaştırarak kendi duygularını ve yaşadıklarını daha rahat anlar, kendi kişilik özelliklerini öğrenirler. Yeteneklerinin ya da eksikliklerinin farkına varırlar. Olumlu karakterlerle özdeşim kuran çocuklar, kendileri de böyle bir kişilik geliştirmeye özenabilirler. Kısaca, çocuklara yönelik yazınsal nitelikli kitaplar, içinde barındırdığı olumlu ya da olumsuz insan tiplermeleri yardımıyla, çocuğun başkalarını ve kendisini tanımasına yardımcı olur. Böylece çocuk, farklılıkların farkına varır, insanı ve insanlar arasındaki kendi yerini öğrenir (Aslan, 2006b).

Yazınsal çocuk kitaplarının çocuğun toplumsal gelişimine de önemli etkisi vardır. Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri olan toplumsallaşma, bireyin ait olduğu toplumla uyumlu bir biçimde yaşaması açısından önemlidir. Toplumsallaşma bireylerin, özellikle çocukların, belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreçtir (Gander ve Gardiner, 2001, 297). Özellikle anadilini öğrenip geliştiren bireyler çevresiyle daha güçlü ilişkiler kurar, bunun doğal bir sonucu olarak da toplumla daha uyumlu yaşama becerileri edinmeye başlarlar.

Edebiyat yapıtlarıyla kurulan etkileşimde, yazarın biçimlendirdiği öznelğin kaynağı, genellikle yaşadığı, var olduğu toplumun değerleriyle beslenir. Bazen olumlanan bazen de karşı çıkılan bu değerler, okura o toplumun geliştirdiği, önemsedığı davranışlara ilişkin ipuçları sunar. Yaşam boyu sürececek öğrenmelerin

temellendirildiği (0–6 yaş) ve desteklendiği (6–12 yaş ve üstü) dönemlerde çocuklara seslenen kitaplar, ailesi ve yakın çevresi dışında da öykünebilecekleri modeller yaratarak onların toplumsallaşma sürecine kalıcı katkılar sağlar (Sever, 2010, 65).

Toplumsal gelişim, insanların oynadığı farklı toplumsal rolleri anlamayı ve bunların farkında olmayı gerektirir. Dünyadaki insanların farklı görüş açılarının bilincinde olmak, bu süreçte çok önemlidir ve edebiyat bunun başarılmasına yardımcı olur. Toplumsallaşma, yalnızca kendi ulusal değerlerini öğrenmek ve bunları içselleştirmek değildir; öteki kültürleri de tanımak ve özümsemek demektir. Çocuğun toplumsallaşmasına yardımcı olmak için, onun, öteki kültürlerden insanları ve onların yaşam biçimlerini, kültürel değerlerini anlatan yabancı çocuk edebiyatı ürünlerinden de beslenmesini sağlamak gerekir. Böylece çocuk, öteki toplumlara özgü değerleri ve kültürel öğeleri de görmüş olacak ve daha geniş anlamda toplumsallaşacaktır. Kendisinden ve ait olduğu toplumdaki başkalarıyla da olduğunu görecektir, kültürlerarası farklılıkları özümsemeye, farklı inançları görüp kabullenmeye, hoşgörü duygusunu geliştirmeye, kısaca demokratik değerlerini geliştirmeye küçük yaşlardan itibaren başlayacaktır (Aslan, 2006b).

Çağın geleneksel değerleri okulöncesi çocuk kitaplarına yansır. Öykü ve romanlar çocuğun yaşadığı toplumdaki çevresini keşfetmesine, değerleri öğrenmesine ve bu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına yardımcı olur (Kortenhaus ve Demarest, 1993; Gooden ve Gooden, 2001). Özellikle çokkültürlü resimli çocuk kitapları, çocuklara insanların çeşitliliğini gösterir, bu yolla onların başkalarını anlamalarına olanak ve fırsatlar yaratır (Mendoza ve Debbie, 2001). Çocuklar, bu yapıtlar aracılığıyla farklılıkları sezinler; kültürler arasındaki değişiklikleri görebilir, insan ilişkilerine, duygu ve düşünce örneklerine tanıklık edebilir (Alpöge, 2003). Kurgu, şiir ve kurmaca olmayan edebiyat türleri, çocuklara kendi bakış açılarından başka bakış açıları kazanmalarını olanağını da sunar.

Popet ve Roques (2002, 20–22)' a göre, özellikle okulöncesi dönem çocuklarına seslenen ve yazınsal bir tür olan masal, gerçek bir kültürel gelişimin garantisidir. Onlara göre masalın sözlü olarak anlatılması, kültürel kalıt öğelerinin edinilmesi yoluyla çocuğun düş dünyasını besler ve toplumsal yaşama katılımını sağlar (Akt., Aslan,

2006b). Çocuk edebiyatı, değerleri ve toplumsal kavramları da beraberinde taşıyarak toplumdaki insanlarla iletişim ve etkileşime girme konusudur. Her konu, her izlek (tema) çocuğa uygulamaların ve sosyokültürel değerlerin iletilmesini sağlar (Salvat, 2005'ten Akt., Aslan, 2010). Çocuğu yazıya alıştırmaya, onu eğlendirme, onun düşün dünyasını harekete geçirme; ama özellikle dünyanın, bedeninin, heyecanların, aileyle ve ötekilerle ilişkilerin keşfine eşlik etme, değerleri öğretmeye yardımcı olma, tek sözcükle toplumsallaşmayı sağlama ve kuralları içselleştirme amacını güder (Brugel vd., 2002'den Akt. Aslan, 2010). Kurgu, şiir ve kurmaca olmayan edebiyat türü, küçük çocuklara bilgi kazandırma, onların yazıyla içli dışlı olmalarını sağlama, onları eğlendirme ve kendi bakış açılarından başka bakış açıları kazanmaları gibi birçok olanak sunar. Özellikle çokkültürlü resimli çocuk kitapları, onlara etnik, ırksal ve kültürel grup çeşitliliğini gösterir; bu yolla çocukların başkalarını anlamalarına olanak ve fırsatlar yaratır (Mendoza ve Debbie, 2001'den Akt., Aslan, 2010).

Diğer yandan, çocuklara sunulan yazınsal kitapların kendisinin, ailesinin ve yakınlarının yaşadığı sorunlara ortak olması; çocuğu tanıdığı sorunlardan haberdar etmesi, kısaca onunla gerçek bir iletişime girmesi gerekmektedir. Önemli olan, çocuk kitaplarında diğer iç yapı özelliklerinde (izlek, dil ve anlatım özellikleri, kahramanlar, plan, çatışma) olduğu gibi yaşam gerçekliği konusunu sunmada da yazarların çocuğun yaş ve gelişim düzeyini gözetenerek yazmaları; başka bir deyişle, "çocuğa göre"lik ilkesini dikkate almalarıdır (Sever, 2002; Aslan, 2007a).

Çocuk kitapları, çocukların çeşitli konularda deneyim edinmelerine de katkı sağlar. Birçok durum, olay ve yer konusunda bilgi edinirler. Hem kendi ülkelerini hem de değişik ülkeleri bu yolla tanıyabilirler. Geçmişte yaşayan insanların yaşam koşullarını tanır, şimdi ve gelecekle ilgili yorum yapma olanağı bulurlar. Yazarların kitaplarda işlediği konulardan hareketle düşüncelerini oluşturmaya, doğruyu yanlış ayırt etmeye ve kendi doğrularını yakalamaya başlarlar. En önemlisi ise kendini sevmeyi, yaşamdan zevk almayı, içinde yaşadığı topluma yararlı olmayı öğrenirler.

Elbette çocuk edebiyatı ürünlerinin amacı, çocuğa bir şey belletmek, bir şey öğretmek değildir (Sever ve Aslan, 2008; Sever,

2010); ancak özellikle okulöncesi dönem çocuklarının sürekli öğrenmeye gereksinim duyması nedeniyle, kitapların öğreticilikten bütünüyle yalıtılması söz konusu değildir. Bu nedenle çocuklara öğretilen gerçeklerin, yazarın öznel gerçeklerinden yalıtılmış olması, istenmeyen öğreticilikten uzaklaşmayı sağlayacaktır. Diğer türlü, çocuk kitabı baskıcı (otoriter) bir araca dönüşerek yazarın doğrusunu zorla benimseten bir nesne olur (Dilidüzgün, 2002). Bu bağlamda çocuklarla buluşturulan kitapların, çocuğun kendi haklarını duyumsaması açısından çocuk haklarını dikkate alan bir anlayışla kurgulanması / ele alınması gerekmektedir.

Çocuk Hakları

Çocuk; masum, duyarlı, bağımlı ve korunması gereken bir varlıktır. Çocukluk; insan kişiliğinin şekillendiği, değer yargılarının oluştuğu ve yetişkinlikteki davranış biçimlerinin temellerinin atıldığı; kısacası özbenlik özelliklerinin yaratıldığı önemli bir dönemdir (Akyüz, 2010).

Çocuklar, tüm insanların sahip olduğu hakların yanında, gelişim gereksinimleri nedeniyle özel insan haklarına sahip olmalıdır. İnsan haklarının bir uzantısı veya özel bir parçası gibi görünen çocuk hakları, aslında insan haklarından bazı yönleri ile farklılaşan, kendine özgü ve çok önemli bir alandır. Çocuk hakları, en genel şekilde; çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaksal bakımlardan özgürlük ve saygınlık içinde, sağlıklı ve normal biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları ile korunan yararları olarak tanımlanabilir (Akyüz, 2010).

Bir toplumun mutluluğu ve refahı ile yakından ilgili olan çocuğun korunması sorunu, tüm dünyada ve Türkiye’de günümüzün en önemli sorunlarından biridir. Bilindiği gibi, ülkelerin kalkınmışlığı ile çocuklarına verdiği değer arasında doğru orantı vardır. Çocuklara değer veren, onlara sağlıklı büyüme ve gelişim olanakları sağlayan toplumlarda ilerlemekte olan bir kültürden söz edilebilir.

Bir toplumda çocuklar istismar ve ihmal edilmekte ise, o toplumun kültürü geri kalmış bir kültür olarak değerlendirilebilir. “Çocuk istismarı” en geniş anlamıyla, çocukların, başta anne babaları olmak üzere, bakmakla yükümlü kimseler ve diğer yetişkinler

(öğretmenler ve yöneticiler gibi) tarafından fiziksel, duygusal, zihinsel veya cinsel gelişimlerini engelleyen ya da beden veya ruh sağlığına zarar veren, kaza sonucu olmayan durumlarla karşı karşıya bırakılmasıdır. “Çocuk ihmali” ise, başta anne babalar olmak üzere, bakmakla yükümlü kimseler ve diğer yetişkinlerin (öğretmenler ve yöneticiler gibi) çocuğun beslenme, giyinme, barınma eğitim, sağlık ve sevgi gibi temel gereksinimlerini karşılamada ihmal göstermeleri sonucu çocuğun beden veya ruh sağlığının veya bedensel, duygusal, ahlaksal veya sosyal gelişiminin engellenmesidir. Çocuğa karşı girişilen ve kaza sonucu olmayan yaralanmalar, şiddetli dayak, yakma, ısırma, boğma gibi davranışlar sonucu çocuğun sağlığının zarar görmesi “fiziksel istismar”; çocuğun çevresindeki yetişkinlerin, çocuğun kişiliğini zedeleyici, duygusal gelişimini engelleyici eylemleri “duygusal istismar” ve çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel haz almak amacıyla kullanılması ise “cinsel istismar” olarak adlandırılmaktadır. Çocuğun beslenme, barınma, sağlık, giyinme, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada ihmal göstermeye “fiziksel ihmal”; çocuğun gereksinim duyduğu sevgiyi, ilgiyi, yakınlığı göstermeme, çocuğa yaşamının her evresinde yardımcı olacak gerekli rehberliği yapmama, eğitimine önem vermeme ve başarılarından dolayı onu ödüllendirmeme gibi davranışlar ise “duygusal ihmal” olarak adlandırılmaktadır (Karaman, 1993).

Çocuk haklarının tarihçesi, çocuğun, eski Roma ve Cermen hukukunda üzerinde serbestçe tasarruf edilebilen, terk edilebilen, hatta öldürülebilirden bir nesne olmaktan çıkarılarak (Bumin, 1983), haklara sahip bir özneye dönüştürülmesinin tarihçesi olarak özetlenebilir. Bu değişimde; ailenin yapısının ve rolünün değişmesi, ekonominin tarımdan sanayiye kayması, sanayileşen toplumda çocukların ucuz işçi ve cinsel mal olarak sömürülmesi, orta sınıfın gelişmesi, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarındaki çocuk kıyımları, aydınlanma çağı filozoflarının etkisiyle insanın insan olarak en yüksek değeri taşıdığı bilincine varılarak çocuğun da bir insan olarak korunması anlayışı ve sosyal devlet anlayışı rol almaktadır (Akyüz, 2010).

Çocukluk ve çocuğun bir insan olarak değere sahip olmadığı anlayışının hâkim olduğu bir dönemden hukuksal, toplumsal ve eğitsel kurumlar çerçevesinde korunan bir çocukluk ve çocuk hakları anlayışına geçiş yüzyıllarca sürmüştür. 18. yüzyılın sonlarında İsviçreli eğitimci Pestalozzi, çocukların aileleri tarafından, ana babası

olmayan çocukların da koruyucu aileler tarafından eğitilmelerinin önemine değinmiştir (Pekin ve Gazalcı, 2002). Bunlar hukuksal ilkelerden çok eğitim ilkeleri niteliğindedir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra çocuk haklarının uluslararası düzeyde korunduğu görülür. İnsan hakları bildirgeleri ve sözleşmeleri varken uluslararası toplumun çocuk haklarına ilgi göstermesinin ve bu alanlarda özel düzenlemeler yapmasının iki önemli nedeni vardır. Birincisi, çocuğunun yetişkin bir insanın küçültülmüş modeli olmadığı gerçeğidir. Çocuk, çevresini algılayışı ve yorumlayışı yetişkinden farklı olan özel bir bireydir. Çocuğun kendine özgü fiziksel, zihinsel ve kişilik özellikleri ile gereksinimleri vardır. İşte onun bu özelliklerini dikkate alan uluslararası toplum genel insan hakları yanında, çocuk haklarını korumayı amaçlayan düzenlemeler yapma gereğini duymuştur (Akyüz, 2010).

Uluslararası toplumu çocuk haklarını özel olarak korumaya yönelten ikinci önemli nedeni de çocukların bütün dünyada karşılaştıkları son derece olumsuz durumlarıdır. Akarlan'a (1998) göre çocuk sorunlarının ortaya çıkış nedenleri içinde yoksulluk önemli bir etmen olmakla birlikte, başlı başına bir neden de değildir. Bunun yanında eğitimsizlik, çocuklara ve ailelere hizmet götürme kanallarındaki yetersizlik ve özellikle hükümetlerin bu konudaki yanlış ve yetersiz politikaları, çocukların sorun yaşamalarının önemli nedenleri olarak göze çarpmaktadır.

Çocukların karşı karşıya kaldıkları sorunlardan olabildiğince az etkilenmelerini sağlamak için birçok önlem alınmaktadır. Bu önlemlerin başında da hukuksal önlemler gelmektedir. Nitekim çocuklar hem ulusal hem de uluslararası hukuk tarafından korunmaktadır. 1982 Anayasası'nda, çocuk hakları ile ilgili ilk anayasal ilke sosyal devlet ilkesidir (m. 2). Sosyal devlet ilkesi ekonomik, sosyal ve bilgisel yönden görece zayıfların korunmasını devlete görev olarak yükler. Çocuğun zayıflığı ve bağımlılığı ise yaş gereği doğaldır. Hatta herhangi bir örgüt, lobisi olmadığı için çocukların sosyal korunma gereksinimi herkesten fazladır. Anayasal eşitlik ilkesi de çocuklar bakımından özel önem taşır. "1982 Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa" ile bu Anayasa'nın 10. maddesinin ikinci fıkrasının sonuna "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak

yorumlanamaz.” tümcesi ve aynı maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere “Çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz.” fıkrası eklenmiştir.

Anayasa'nın 41. maddesinin kenar başlığı, yine 1982 Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa ile “Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları” olarak değiştirilmiş maddeye “Her çocuk, yeterli himaye ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, çocuk istismarı, cinsellik ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.” fıkraları eklenmiştir. Yine Anayasa'ya göre, “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” (m. 42). Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır (m. 61). Küçükler çalışma yaşamında özel olarak korunurlar (m. 50). Yabancı ülkelerde çalışan yurttaşların çocukları özel olarak korunurlar (m.62). Küçükler ceza yargılanmasında özel olarak korunurlar (m. 141).

Türk Medenî Kanunu'na göre 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır (m. 11). Medeni Kanun'a göre (m. 28) kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümlü sona erer. Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder. Tam doğum, çocuğun ana bedeninden tümüyle ayrılmış olması anlamına gelir. Sağ doğum ise, çocuğun ana bedeninden yaşayarak ayrılmasıdır. Ana bedeninden ayrıldıktan birkaç dakika sonra ölmüş olsa bile yaşadığı süre boyunca çocuk kişilik kazanmış sayılır. Bunun hukuksal önemi, yaşadığı birkaç dakika içinde bazı hakları, örneğin, miras hakkını kazanmış olmasıdır.

Medeni Kanunu'na göre rüşt, 18 yaşın doldurulmasıyla kazanılır; ancak Medeni Kanun bazı durumlarda 18 yaşın tamamlanmasından önce de reşit olunabileceğini belirtmiştir. Bunlar evlenmeyle kazanılan rüşt ile hâkim kararıyla kazanılan rüştür. Rüşte ulaşmakla çocuk, küçüklükten çıkarak medeni hakları kullanma bakımından tam ehliyetli bir yetişkin statüsünü (konumunu) kazanır. Çocuk velâyet altında ise velâyet, vesayet altında ise vesayet sona erer. Çocukluk tam anlamıyla bitmiş sayılır.

Çocuk yetişip bağımsız bir insan oluncaya kadar uzun süren korunmaya ve yönlendirilmeye ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacın

karşılanması hem doğal ve ahlaksal hem de hukuksal olarak anne babanın görevidir. Bu görevi yerine getirebilmek için çocuk ergin oluncaya kadar anne babanın velayeti altında bulunur. Medeni Kanun'a göre, anne ve baba, çocuğun bakım ve eğitimi konusunda onun menfaatini göz önünde tutarak gerekli kararları alır ve uygularlar. (m. 339). Velayet, çocuğu gelecekte yeterli bir fikirsel olgunluğa ulaştırmayı, ona ergin olduğunda bedensel, zihinsel, duygusal ve ahlaksal yaşama beceri ve yeteneğinin kazandırılmasıdır.

Medeni Kanun, velayet görevlerini yerine getirirken anne babaların uymaları gereken iki temel ilke getirmiştir (m. 339). Bunlar velayetin çocuğun üstün yararına uygun kullanılması ilkesi ve velayet kullanılırken çocuğun istek ve görüşlerinin dikkate alınması ilkesidir. Yaşı ve olgunluk düzeyleri ölçüsünde çocuğa yaşamını düzenleme olanağı verilmelidir. Velayet ile çocuk fikirsel olgunluğa yavaş yavaş ulaştırılır. Çocuk olgunlaştıkça anne babasının rehberliğine olan ihtiyacı giderek azalır.

Velayetin kullanılmasında anne babanın çocuğu yönlendirme yetkisine karşılık, çocuğun da anne babasının sözünü dinleme sorumluluğu vardır. Bu yükümlülük çocuğun gerektiği biçimde eğitilmesine hizmet eder. Ancak bunu sağlayabilmek için, çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimine baskı oluşturabilecek, onurunu zedeleyecek eğitim araçlarının kullanılmasından kaçınılmalıdır.

Çocuklar belli tehlikelere (istismar, ihmal, kötü yollara sürüklenme...) ve çeşitli suçlara karşı hem Ceza Kanunu'nda hem de diğer özel kanunlarda (Çocuk Koruma Kanunu, SHÇEK Kanunu, Ailenin Korunması Kanunu...) korunmuştur. Türk Ceza Kanunu'na göre, herhangi bir cinsel dürtü olmaksızın bir çocuğu ana babasından kaçırma, terk etme, kimliğini gizleyip değiştirme, çocuğu dövüp hırpalama gibi eylemler kötü muamele suçları içine girer. Türk Ceza Kanunu'nda çocuklara karşı işlenen cinsel suçlar özel olarak düzenlenmiştir. Mağdurun yaş küçüklüğünün suç unsuru ya da ağırlaştırıcı sebep sayılması genelde cinsel suçlarda söz konusu olur. Çocuğun cinselliğinin istismarında çok ağır cezalar koymuş olan TCK, ne yazık ki çocuğun işgücünün istismarında herhangi bir ceza öngörmemiştir. Bu konuda iş hukuku yasalarında öngörülmüş para cezaları çok düşüktür.

Türk hukuk sisteminde korunmaya muhtaç çocukların hakları da güvence altına alınmıştır. Aslında her çocuğun korunma gereksinimi vardır. Fakat korunmaya muhtaç çocuk denilince “bedensel, zihinsel, ahlâki, sosyal ve duygusal gelişimi tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuklar anlaşılır. Türkiye’de 24.05.1983 tarihli Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu çocuk ve ailelere götürülen sosyal hizmetleri düzenlemiştir. Bu kanun aileye ve çocuğa sosyal hizmet verme, korunmaya muhtaç çocuklara bakma ve koruma görevini Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna vermiştir. Bu kurum Başbakanlığa bağlıdır. Ayrıca 03.07.2005 tarihinde “Çocuk Koruma Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Her iki kanuna göre, korunmaya muhtaç çocuklar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirilir. Bu kurum en yakın aile mahkemesinden veya çocuk mahkemesinden koruma kararı aldırır. Koruma kararı verilince, Çocuk Esirgeme ve Sosyal Hizmetler Kurumu çocuğun ailesi yanında desteklenmesine öncelik vermelidir.

Çocuk hakları uluslararası düzeyde de korunmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonunda Çocukları Koruma Derneği’nin kurucusu İngiliz Eglantyne Jebb’in “Çocukları kurtarın!” çağrısı doğrultusunda 1920’de Cenevre’de “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” adında bir örgüt kurulmuştur. Çocuk Hakları konusunda ilk hukuksal düzenleme, 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” olarak kabul edilmiştir. İkinci evrensel uluslararası düzenleme 20 Kasım 1959 tarihli “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi”dir. Bildirge, insanlığın çocuğa her şeyin en iyisini vermekle yükümlü olduğu felsefesini temel alan on maddeden oluşmuştur.

Çocuk hakları alanında en önemli uluslararası hukuksal düzenleme 1989 tarihli “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”dir (ÇHS). Türkiye, 1990 yılında 43. ülke olarak Sözleşme’yi imzalamış, 09.12.1994’te bir yasa ile onaylamış ve Sözleşme 27.01.1995 tarihinde uluslararası bir yasa olarak yürürlüğe girmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde, 18 yaşından küçük insanların; başka bir deyişle çocukların “yaşamsal”, “gelişimsel”, “korunma” ve “katılım” hakları 54 maddede düzenlenmiştir. Sözleşme, çocukların kendi yeteneklerini tam anlamda özgürce geliştirmeleri anlayışına dayanmaktadır. Ayrıca sözleşme hükümleri ile çocuktan sorumlu olan tüm yetişkinlere ödevler yüklenmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan bazı hükümler şu şekilde özetlenebilir:

- Çocuğa uygulanacak hukuk, daha erken yaşta ergin olmayı öngörmüyorsa 18 yaşından küçük herkes çocuktur (m. 1).
- Çocuklar arasında dil, din, ırk, cinsiyet vb. nedenlerle ayrımcılık yapılamaz (m. 2).
- Çocuğun onuru ve saygınlığı en üst değerdir (m. 16).
- Çocuklarla ilgili tüm girişimlerde, her kararda, her işte ve yargıda çocuğun yüksek yararlarına öncelik tanınır (m. 3).
- Çocuk, yaşama ve gelişim hakkına sahiptir. Devlet, çocuğun yaşamasını ve gelişimini güvence altına almalıdır (m. 6).
- Çocuk; kimliğinin ayrılmaz parçaları olan isim, vatandaşlık edinme, nüfusa kaydolma, ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahiptir (m. 7).
- Çocuk, yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babasıyla birlikte yaşama hakkına sahiptir. Devlet gerekli durumlarda ana-babalara ve vasilere uygun yardımları yapmalıdır; çocukların bakımı ile ilgili kuruluşları, hizmetleri geliştirmelidir (m. 9).
- Çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren bir eylem sırasında görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir (m. 12).
- İlköğretim zorunlu ve parasız olmalıdır. Çocuk kişiliğini, yeteneklerini ve becerilerini geliştirecek bir eğitim görme hakkına sahiptir. Eğitim, çocuğu özgür bir toplumda sorumlu bir yaşama hazırlamalıdır. Çocuğa uygulanacak disiplin yöntemleri çocuğun haklarına ve saygınlığına uygun olmalıdır (m. 28).
- Çocuk, boş zamanlarını verimli bir biçimde değerlendirme, oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılım, gerekli bilgilere ulaşma hakkına sahiptir (m. 31).
- Çocuğun bilgi edinme, özel yaşam, düşünce, din, vicdan, dernek kurma ve toplanma özgürlükleri korunmalıdır (m. 14, 15, 16, 17).
- Çocuk ekonomik sömürüye karşı korunmalı, eğitimi ve gelişimi engelleyecek hiçbir işte çalıştırılmamalıdır (m. 32).

- Çocuk uyuşturucu ve zihni etkileyen maddelere karşı korunmalıdır.
- Çocuklar silahlı çatışmalardan uzak tutulmalı, silahlı çatışmalardan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlanmalıdır (m. 38).
- Hiçbir çocuk işkenceye, zalimce davranışlara ve cezaya tabi tutulmamalı, keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmamalıdır (m. 39).
- Yasalara aykırı davranan çocuk, saygınlık ve değer anlayışını geliştiren, yaş durumunu gözeten ve toplumla yeniden bütünleşmesini hedefleyen tarzda muamele görmelidir (m. 40).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Sözleşme’de yer alan hakların taraf devletlerce yerine getirilip getirilmediğini denetlemeyi amaçlayan bir denetim mekanizması öngörmüştür. Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre, denetim organı (m. 43) “Taraf devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla” oluşturulan bir “Çocuk Hakları Komitesi”dir. Komite, taraf devletlerin gösterdikleri adaylar arasından, taraf devletler toplantısında, adil coğrafi dağılım ve başlıca hukuk sistemleri göz önünde tutularak dört yıl için seçilen on uzmandan oluşmaktadır. Komite, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulanması ile ilgili gördüğü her konuda inceleme ve araştırma yapabilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 45. maddesine göre Komite, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin etkili biçimde uygulanabilmesi ve bu alanda uluslararası işbirliğini teşvik amacıyla UNICEF başta olmak üzere uzmanlaşmış kurumların ve Birleşmiş Milletler’in öteki organlarının görüşlerine başvurabilir, rapor isteyebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin öngördüğü denetim sistemi bundan başka bir özellik taşımamaktadır. Başka bir anlatımla, öteki sözleşmelerde görülen bireysel başvuru, devlet başvurusu ve uluslararası adalet divanına gitme seçenekleri burada öngörülmemiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 42. maddesinde; “Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm gereğince 18 yaş altı tüm çocukların haklarını öğrenmeleri gerekir. (Karaman Kepenekci, 2006). Okulöncesi dönemden başlayarak çocukların kişilik

yapısının oluşumunda etkili bir uyaran olan çocuk kitapları, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hükümlerinin yaşama geçirilmesinde önemli bir sorumluluk üstlenmelidir (Sever, 2002c). Bu yüzden, yukarıda da belirtildiği gibi, çocukların hakları konusunda bilinçlenebilmeleri için tüm çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmak gerekmektedir.

Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocuk Hakları

Okulöncesi dönemdeki çocukların dünyaya bakışları ve davranışları yetişkinlere göre çok farklıdır. Bazı çocuklar çabuk üzülme, gergin olma, bencil olma, çabuk ağlama, sabırsız ve patlamaya hazır olma gibi duygusal bakımdan olgunlaşamamanın göstergesi olabilecek davranışlar gösterebilir. Bu çocuklar benmerkezcidir, düşüncelerinin doğruluğundan emindir ve ödün vermez. Bir şeye sahip olma arzuları çok güçlüdür. Bu yüzden değerlere ilişkin bilgilerin temellerinin atıldığı ve yaşam boyu sürdüğü okulöncesi dönemde bulunan çocuklara saygı, dürüstlük, dostluk, şefkat, cesaret, sadakat, hak gibi bazı değerlerin öğretilmesi gerekir (Uyanık Balat ve Balaban Dağal, 2009).

Değerler değişmez özellikler içermekle birlikte, yaşanan çevrenin kültürel özelliklerine, deneyimlere ve eğitime göre bireysel düzeyde farklılıklar gösterebilir. Dolayısıyla çocukların doğruları ve hangi davranışların başka insanlar tarafından kabul edilebilir olduğunu öğrenmesi gerekir. Çocuklar nelerin doğru olduğuna karar verebilmek, nasıl doğru olunacağı konusunda dikkatli olabilmek ve doğru olanı, başkalarının baskısı olduğunda bile yapabilmek için eğitime gereksinim duyarlar. Okulöncesi dönemde verilecek değerler eğitimiyle çocuğun kendine güven duygusunun, sorumluluk ve hak bilincinin gelişeceği söylenebilir (Uyanık Balat ve Balaban Dağal, 2009).

Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre "Çocukların; ... hak ve sorumluluklarını bilen... bireyler olarak yetişmelerine temel hazırlamak amacıyla çaba göstermek" ile "Çocuklara sevgi, saygı, işbirliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi davranışları kazandırmak" okulöncesi eğitimin amaçları arasında sayılmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, yazımsal nitelikli çocuk kitapları, çocukları, okulöncesi dönemden başlayarak renk ve çizgiyle karşılaştıran, onları dillerinin en zengin biçimiyle buluşturan, çocuğun ilgi, beğeni ve gereksinimlerinden yola çıkılarak sanatçı duyarlılığı ile yazılan araçlardır. Çocuk kitapları, özellikle erken çocukluk yaşlarında gittikçe artan bir öneme sahiptir. Kendilerini ve yaşamı tanımalarını sağlamak, insan doğasını kavramalarına yardımcı olmak işlevlerinden yola çıkarak, yazımsal nitelikli çocuk kitaplarının, çocuğun gelişim sürecinde etkili birer eğitim aracı olduğu söylenebilir.

Çocukların ilgi ve zevkle okudukları yazımsal türlerin başında öykü ve roman gelir. Bu türler, çocuğun okuma eğitiminde edebiyat deneyimi kazanmasında en önemli yazılı araçlardandır; çünkü bu türün temel özelliği, ele aldığı konuyu belli bir plan içinde anlatmasıdır. Bu yönüyle öykü ve romanlar edebiyat metninin genel bütün özelliklerini üzerinde taşıyabilir. Metnin niteliğine göre çocuk okur, yerine göre okuduklarıyla özdeşleşip yerine göre de eleştirel bakış açısı geliştirmeyi öğrenebilir (Dilidüzgün, 2002; Oğuzkan, 2000). Okulöncesi dönem çocukları için üretilen kitaplar arasında şiir, masal veya masalsı öyküler, bilmeceler vs. gibi türler olmasın karşın, bu türlerin hiçbirine tam olarak benzemeyen; ancak öykü benzeri anlatılar da bulunmaktadır (Dilidüzgün, 2002).

“Çocuğa göre”lik ilkesi, çocuğun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak metni bunlarla örtüştürmeyi gerektirir (Sever, 2010). Çocuk kitaplarının hazırlanmasında çocuğun kişiliğinin, içinde bulunduğu büyüme olgusunun ve gelişiminin çeşitli evrelerinin, kısaca çocuk gerçekliğinin ya da “çocuğa göre”lik ilkesinin sürekli olarak göz önünde bulundurulması gerekir (Dilidüzgün, 2002; Yavuzer, 2001). Çocuk haklarına saygının duyumsatıldığı; başka bir deyişle, çocuk haklarının çiğnenmediği çocuk edebiyatı ürünlerinden çocuk hakları eğitiminde yararlanılabilir; çünkü çocuk edebiyatı çocuğa, hak, sorumluluk, adalet, demokrasi, barış, hoşgörü ve refah gibi kavramlara odaklanan değerler eğitimini vermede yararlanılabilecek en önemli araçlardan biridir. (Dilidüzgün, 1997; Mendoza ve Debbie, 2001; Alpöge, 2003; Koc ve Buzzelli, 2004).

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu çalışma kapsamında incelenen kitaplarda çocuk haklarının alt kategorilerine yer verilme düzeyi her bir kitap için ayrı ayrı çözümlenmiştir (Çizelge 1). Kitaplardaki alt kategorilere ilişkin sıklıkların (frekansların) çok fazla olmayışı, okulöncesi çocuk kitaplarında metinden daha çok resme yer verilmesiyle ilişkilendirilebilir. Sıklıkların az olmasının bir diğer nedeni de bazı kitaplarda kahramanın çocuk ya da çocuğu temsil eden bir varlık (nesne, bitki ve hayvan) olmayışıdır (K3, K62, K71). Bu çalışma için yayınevleri tarafından okulöncesi çocuk kitabı olarak belirtilen çeviri kitaplar da dâhil tüm kitaplar çözümlenmiş; ancak çocuk ve çocuğu temsil eden bir varlık/nesne ile ilgili anlatımların yer almadığı kitaplarda doğal olarak çocuk haklarına ilişkin herhangi bir bulgu ortaya çıkmamıştır.

Alt kategorilere ilişkin sıklıkların az çıkması nedeniyle, kitaplardaki alt kategorilerin yüzdeleri alınmamış ve değerlendirmeler sıklıklar üzerinden yapılmıştır. Ancak tüm kitaplardaki tüm alt kategorilerin dağılımına ilişkin değerlendirmelerde yüzde değerlerinden yararlanılmıştır.

Çocuk Kitaplarında Çocuk Haklarına Yer Verilme Düzeyi

İncelenen tüm kitaplarda çocukların gelişimsel hakları ile ilgili anlatımlara (%49.40) en fazla yer verildiği görülmektedir. Bunu, yakın bir oranla yaşamsal haklar ile ilgili anlatımlar (%35.77) izlemektedir. Okulöncesi çocuk kitaplarında çocukların katılım hakları ile ilgili anlatımlara (%8.52) ve korunma hakları ile ilgili anlatımlara (%6.32) daha az yer verilmiştir (Çizelge 1). Tüm kitaplar içinde çocuk hakları ile ilgili anlatımların en fazla K26 (f: 58), K28 (f: 51), K66 (f: 48), K51 (f: 44), K53 (f: 43), K35 (f: 43) ve K8'de (f: 41) olduğu dikkati çekmektedir (Çizelge 1).

Çizelge 1'de kitapların sırası, Ek 1'deki sıraya uygun olarak verilmiştir.

Çizelge 1. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocuk Haklarına Yer Verilme Düzeyi

Kitaplar	Çocuk Hakları				Toplam (f)
	Yaşamsal (f)	Gelişimsel (f)	Korunma (f)	Katılım (f)	
K1	-	1	-	-	1
K2	1	1	-	1	3
K3	-	-	-	-	-
K4	5	23	-	8	36
K5	1	3	-	-	4
K6	4	2	-	1	7
K7	8	3	-	1	12
K8	5	27	4	5	41
K9	-	32	-	2	34
K10	8	27	-	3	38
K11	12	21	-	-	33
K12	7	12	-	-	19
K13	28	-	-	-	28
K14	28	5	2	1	36
K15	20	-	-	3	23
K16	-	13	3	1	17
K17	-	8	-	-	8
K18	4	19	-	2	25
K19	2	8	-	1	11
K20	13	6	-	5	24
K21	14	20	-	3	37
K22	-	4	-	-	4
K23	1	1	-	1	3
K24	6	24	2	1	33
K25	2	13	2	17	34
K26	4	54	-	-	58
K27	3	5	-	-	8
K28	14	24	4	9	51
K29	4	9	-	-	13
K30	14	7	1	2	24
K31	5	4	3	2	14
K32	7	8	2	2	19
K33	6	6	2	2	16
K34	5	16	3	1	25
K35	9	26	8	-	43
K36	9	3	3	-	15
K37	6	5	3	-	14
K38	5	-	-	2	7

Çizelge 1. Devam

K39	7	2	-	-	9
K40	7	14	-	3	24
K41	1	9	3	3	16
K42	10	-	-	1	11
K43	5	-	-	1	6
K44	2	11	1	-	14
K45	1	2	-	1	4
K46	-	1	1	7	9
K47	1	3	-	1	5
K48	6	1	-	-	7
K49	-	1	1	-	2
K50	-	4	-	-	4
K51	13	28	-	3	44
K52	5	2	2	1	10
K53	17	25	1	-	43
K54	-	6	-	-	6
K55	20	8	2	2	32
K56	4	2	-	1	7
K57	20	16	-	3	39
K58	7	9	-	-	16
K59	11	5	-	-	16
K60	8	1	-	-	9
K61	3	5	-	-	8
K62	-	-	-	-	-
K63	3	3	8	-	14
K64	11	4	1	-	16
K65	3	2	8	-	13
K66	13	33	2	-	48
K67	7	1	-	-	8
K68	2	-	-	-	2
K69	3	18	-	2	23
K70	-	6	-	-	6
K71	-	-	-	-	-
K72	-	2	-	3	5
K73	3	-	-	-	3
K74	-	3	-	-	3
K75	7	5	-	3	15
K76	15	2	6	-	23
K77	16	4	5	6	31
K78	2	9	6	-	17
K79	3	2	-	-	5
K80	2	7	-	3	12
K81	6	-	-	-	6
Toplam	504 (%35.77)	696 (%49.40)	89 (%6.32)	120 (%8.52)	1409

Çocuk Kitaplarında Çocukların Yaşamsal Haklarına Yer Verilme Düzeyi

Okulöncesi dönem çocuklarına seslenen tüm kitaplarda, tüm haklar içinde çocukların yaşamsal hakları ile ilgili anlatımların ikinci sırada olduğu görülür (%35.77). Tüm kitaplar içinde, yaşamsal haklar ile ilgili anlatımlara en fazla K13 (f: 28), K14 (f: 28), K15 (f: 20), K55 (f: 20), K57'de (f: 20) yer verilmiştir (Çizelge 1 ve Çizelge 2).

Çizelge 2'de yaşamsal haklarla ilgili anlatımlara yer veren kitapların adları ve bu kitaplardaki yaşamsal hakların sıklıklarının sıralaması verilmiştir.

Çizelge 2. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocukların Yaşamsal Haklarına Yer Verilme Düzeyi

Kitap Adları	Yaşamsal Haklar (f)
K13. Fasulye Motorlu Uçan Daire	28
K14. İp Bacaklı Uzaylı Çocuk	28
K15. Şımarık Fil	20
K55. Uç Uç Böceği Bon Bon	20
K57. Aslı Pazarı Bekliyor	20
K53.5 Çocuk 5 İstanbul	17
K77. Minik Ayı Vadu, Babam Beni Seviyor mu?	16
K76. Minik Ayı Vadu, Annem Beni Seviyor mu?	15
K21. Denizin Altını Merak Eden Vapur	14
K28. Çılgın Çocuk Metalika	14
K30. Abur Cubur Yemiyorum	14
K20. Cadı Burunlu Fabrika	13
K51. Dedemi Özlüyorum	13
K66. Kadife Tavşan	13
K11. Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor	12
K59. Küçük Korsan İş Başında	11
K64. Parmakkız	11
K42. Ece ile Efe Piknik Yapıyorlar	10
K35. Denize Düşen Denizkızı	9
K36. Minik Papatya	9
K7. Karanlıktan Korkan Çocuk	8
K10. Yatağın Altındaki Harfler	8
K60. Renkli Öcüler	8
K12. Çikolata Çocuk	7
K32. Erken Yatıyorum	7

Çizelge 2. Devam

K39. Uç Uç Beneğim	7
K40. Yolculuk	7
K58. Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı	7
K75. Büyükanne ve Miyop Ejderha	7
K67. Beni Annem Yavrudadı	7
K24. Sinderella Olmak İsteyen Çocuk	6
K33. Banyo Yapıyorum	6
K37. Yağmur Saçlı Kız	6
K48. Kuşa Sevdalanan Dağ	6
K81. Kocaman Küçük Deniz	6
K4. Üç Gözlü Çocuk	5
K8. Kitap Perisi	5
K31. Yardımlaşıyoruz	5
K34. Yuvaya Başlıyorum	5
K38. Küçük İstiridye	5
K43. Ece ile Efe Sürprizlerle Dolu Bir Yılbaşı	5
K52. Hangi Ses Benimki?	5
K6. Küçük Kertenkele	4
K18. Dilek Ağacı	4
K26. Bütün Oyuncaklar Benim	4
K29. Kremalı Köpek Gofreti	4
K56. Pat Pat Papatya	4
K61. Kuyuksuz	3
K63. Deniz Masalı	3
K27. Gezmeyi Seven Ağaç	3
K65. Kırmızı Başlıklı Kız	3
K69. Eskiler Alırım	3
K73. Karadeniz'deki Yunus	3
K79. Jüpiter'in Eteği	3
K19. Canı Sıkılan Aydede	2
K25. Atatürk Olmak	2
K44. Ece ile Efe Parkta	2
K68. Emekli Vagon	2
K78. Işıkları Seven Böcek	2
K80. Eşek ve Berk	2
K2. Balık	1
K5. Masalını Arayan Ejderha	1
K23. Bu Dünya Kimin?	1
K41. Karıncanın Kardeşi	1
K45. Ece ile Efe Denizdeki Şişe	1
K47. Ece ile Efe Trene Biniyorlar	1
Toplam	504

Aşağıda tüm kitaplardaki yaşamsal haklar kapsamında değerlendirilebilecek çocuğun sevgi ve ilgi görme, tıbbi bakım, beslenme, bakım ve aile ile birlikte yaşama haklarına ilişkin çeşitli örnekler sunulmuştur.

Kitaplarda geçen aşağıdaki anlatımlar, yaşamsal haklardan olan çocuğun “sevgi ve ilgi görme” hakkına ilişkin örneklerdir:

- Bana çok yakın davrandılar. (K34, s.8)
 - “Anneciğim, beni seviyor musun?” “Evet, biriciğim, hem de çok.” “Çok, ama ne kadar çok?” “Gökteki yıldızlar kadar çok. Ormandaki ağaçlar kadar çok. Deniz kıyısındaki kum taneciklerinin sayısından bile çok.” (K76, s.2, 3, 4, 5)
 - Baban sevgisini söylemek yerine davranışları ile belli eder. Davranışların ardında yatan sevgiyi anlamayı öğrenmelisin. (K77, s.8)
 - Kemik tokalı kız, mağaranın en kuytu yerindeki ateşin yanında, başını annesinin kucacağına koyup mışıl mışıl uykuya daldı. (K53, s.31)
 - Ben dünyaya gelince annem çok mutlu olmuş. Sevinçten havalara uçmuş. Beni kollarına almış. (K67, s.22)
 - Bir sabah annesi neşeyle kucakladı Bon Bon’u. (K55, s.10)
- Yine bir yaşamsal hak olan çocuğun “tıbbi bakım” hakkının kullanımına ilişkin anlatımlar aşağıda örneklendirilmiştir:
- “Ama sularımız pırl pırl. Gökyüzümüz tertemiz. Bütün çocuklar sağlıklı, bütün insanlar güleryüzlüdür” demiş. (K20, s.11)
 - Beni sağlık merkezine götürdüler. Oradaki doktor beni muayene etti. (K30, s.10)
 - Doktorun birkaç koşulu vardı: “Odayı mikroplardan arındırmak gerek”... “Gerçek bir mikrop yuvası! ... Çocuktan uzak tutun!” (K66, s.23)
 - Böyle yaparak ailemi çok üzdüğümü biliyorum. Onlar benim mikrop kapıp hasta olmamdan korkuyorlar. Annem “Eğer yıkanmazsan mikroplar üzerinde dolaşır. Onlar, bizim göremeyeceğimiz kadar küçükler.” diyor. (K33, s.8–10)

Aşağıda, çocuğun yaşamsal haklarından biri olan “beslenme” hakkı ile ilgili sayılabilecek anlatımlara ilişkin örnekler sunulmuştur:

- Annemin bizim için hazırladıklarını yiyelim. (K29, s.11)

- Yemeklerini dengeli yemeyen, hep şeker ve çikolata ile beslenen çocuklar işte böyle oluyorlarmış. Bu gezegende kalırsa, o da uzaylı çocuk gibi ip bacaklı, üstelik güçsüz bir çocuk olacaktı... “Bütün yemeklerimi yiyeceğim,” demiş çocuk. “Çünkü senin gibi ip bacaklı, ip kollu, güçsüz bir çocuk olmak istemiyorum.” (K14, s.15)

- Evlerinin üzerinde uçmaya başlamış. Işık yanan pencerelerden içeriye göz atıyor, çocukların yemek yiyip yemediklerini kontrol ediyormuş. Yemeklerini güzel güzel yiyen ve tabağını pırıl pırıl yapan bir çocuk gördüğü zaman hemen pencereden süzülüp içeriye girecek ve artık o çocuğun tabağı olacaktı. (K13, s.15)

- Hemen sofraya hazırlandı, herkes kendine ziyafet çekiyor. (K42, s. 14)

- O gece sofrada yine balık vardı. (K53, s.27)

Aşağıda, çocuğun “bakım” hakkı ile ilgili sayılabilecek örnekler sunulmuştur:

- Hep birlikte alışverişe çıktık. Yuvada giymek için ayakkabı, yelek ve yedek çorap satın aldık. (K34, s.6)

- Kemik tokalı kızın hayvan postundan giysilerini de annesi dikiyordu. Bu giysiler onu sıcacık tutuyordu. (K53, s.29)

- Siz bana gereken her şeyi alıyorsunuz. (K30, s.16)

- “Çalışırken rahat etmek için eski giysilerinizden giyebilirsiniz.” dedi . (K31, s.8)

- Bebek uçuböceği hemen bizler gibi uçup, konuşamayacak kendi başına. Bir süre bizim yardımımızla büyüyecek. (K55, s.12)

Kitaplarda geçen aşağıdaki anlatımlar ise çocuğun “ailesi ile birlikte yaşama” hakkına örnek olarak verilebilir:

- ...Çocuklarla doluydu. Hepsi de ailesiyle gelmişti. (K30, s.4)

- Annesi ve babasıyla birlikte mutlu mutlu yaşardı. (K41, s.4)

- Ne kadar güzel bir gün! Bütün aile piknik yapmaya gidiyor. (K42, s.2)

Çocuk Kitaplarında Çocukların Gelişimsel Haklarına Yer Verilme Düzeyi

Okulöncesi dönem çocuklarına seslenen tüm kitaplarda tüm haklar içinde en çok çocukların gelişimsel hakları ile ilgili

anlatımların olduğu dikkati çekmektedir (%49.40). Tüm kitaplar içinde, gelişimsel haklar ile ilgili anlatımlara en fazla K26 (f:54), K66 (f: 33), K9 (f: 32), K51 (f: 28), K8 (f: 27), K10 (f: 27), K35 (f: 26), K53 (f: 25), K24 (f: 24) ve K28'de (f: 24) yer verilmiştir (Çizelge 1 ve Çizelge 3).

Çizelge 3'te gelişimsel haklarla ilgili anlatımlara yer veren kitapların adları ve bu kitaplardaki gelişimsel hakların sıklıklarının sıralaması verilmiştir.

Çizelge 3. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocukların Gelişimsel Haklarına Yer Verilme Düzeyi

Kitap Adları	Gelişimsel Haklar (f)
K26. Bütün Oyuncaklar Benim	54
K66. Kadife Tavşan	33
K9. Soru Balonları	32
K51. Dedemi Özlüyorum	28
K8. Kitap Perisi	27
K10. Yatağın Altındaki Harfler	27
K35. Denize Düşen Denizkızı	26
K53. 5 Çocuk 5 İstanbul	25
K24. Sinderella Olmak İsteyen Çocuk	24
K28. Çılgın Çocuk Metalika	24
K4. Üç Gözlü Çocuk	23
K11. Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor	21
K21. Denizin Altını Merak Eden Vapur	20
K18. Dilek Ağacı	19
K69. Eskiler Alırım	18
K34. Yuvaya Başlıyorum	16
K57. Aslı Pazarı Bekliyor	16
K40. Yolculuk	14
K16. Üç Uçan Çocuk	13
K25. Atatürk Olmak	13
K12. Çikolata Çocuk	12
K44. Ece ile Efe Parkta	11
K29. Kremalı Köpek Gofreti	9
K41. Karıncanın Kardeşi	9
K58. Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı	9
K78. Işıkları Seven Böcek	9
K17. İki Kavgacı Ağaç	8
K19. Camı Sıkılan Aydede	8
K32. Erken Yatıyorum	8

Çizelge 3. Devam

K55. Uç Uç Böceği Bon Bon	8
K80. Eşek ve Berk	7
K30. Abur Cubur Yemiyorum	7
K20. Cadı Burunlu Fabrika	6
K33. Banyo Yapıyorum	6
K54. Köstebek Kuki	6
K70. Kırık Şemsiye	6
K14. İp Bacaklı Uzaylı Çocuk	5
K27. Gezmeyi Seven Ağaç	5
K37. Yağmur Saçlı Kız	5
K59. Küçük Korsan İş Başında	5
K61. Kuyuksuz	5
K75. Büyükanne ve Miyop Ejderha	5
K22. Yaramaz Trafik Lambası	4
K31. Yardımlaşıyoruz	4
K50. Sadece Mor Rengi Seven Kral	4
K64. Parmakkız	4
K77. Minik Ayı Vadu, Babam Beni Seviyor mu?	4
K5. Masalını Arayan Ejderha	3
K7. Karanlıktan Korkan Çocuk	3
K36. Minik Papatya	3
K47. Ece ile Efe Trene Biniyorlar	3
K63. Deniz Masalı	3
K74. Uyurgezer Fil	3
K6. Küçük Kertenkele	2
K39. Uç Uç Beneğim	2
K45. Ece ile Efe Denizdeki Şişe	2
K52. Hangi Ses Benimki?	2
K56. Pat Pat Papatya	2
K65. Kırmızı Başlıklı Kız	2
K72. Kedi Adası	2
K76. Minik Ayı Vadu, Annem Beni Seviyor mu?	2
K79. Jüpiter'in Eteği	2
K1. Orman	1
K2. Balık	1
K23. Bu Dünya Kimin?	1
K46. Ece ile Efe Hayvanlara Yardım Ediyorlar	1
K48. Kuşa Sevdalanan Dağ	1
K49. Uçmak İsteyen Kağlumbağa	1
K60. Renkli Öcüler	1
K67. Beni Annem Yavruladı	1
Toplam	696

Aşağıda, tüm kitaplardaki gelişimsel haklar kapsamında değerlendirilebilecek çocuğun eğitim, bilgi edinme, oyun, dinlenme, eğlenme ve boş zamanları değerlendirme haklarına ilişkin çeşitli örnekler sunulmuştur.

Kitaplarda geçen ve önemli bir gelişim hakkı olan “eğitim” hakkı ile ilgili anlatımlara şunlar örnek olarak verilebilir:

- Oysa ben okula gitmek, okuma yazma öğrenmek, kitaplar okumak istiyorum. Belki ileride bir doktor olurum. (K24, s.13)
- Okuma yazma bile bilmeyen bir insan ne mutlu olabilir, ne de mutlu edebilir. (K24, 2.15)
- Sırada, sırtında içi ders kitabıyla dolu sırt çantası ve elinde beslenme sepetiyle okula gitmekte olan bir çocuk görmüşler. (K5, s.13)

Kitaplarda geçen aşağıdaki anlatımlar, çocuğun gelişim haklarından olan eğitim hakkı ile yakından ilişkili olan “bilgi edinme” hakkına birer örnektir:

- Küçük çocuk çok akıllı bir çocukmuş. Derslerini düzenli çalışır, bilmediklerini ansiklopediden araştırırmış. (K21, s.9)
- Aynı gün, küçük bir çocuk annesi ile kitapçıya girmiş... Kitabı alıp eve götürmüşler. (K19, s.15)
- Kitap okumaktan sıkılan çocuk, “Belki bu sorunun cevabını ansiklopedide bulabilirim,” diyerek kitaplığındaki kitaplardan birine uzanmış. (K10, s.11)
- Hani şu dergilerde, kitaplarda resmi olan, masalarda anlatılan, güzel sesli denizkızına... (K35, s.24)
- Onları sadece ... çizgi filmlerden ya da kitaplarındaki resimlerden tanıyorlardı. (K74, s.7)

Aşağıdaki anlatımlar, gelişim haklarından olan çocuğun “oyun” hakkına birer örnektir:

- Sırada ilerideki parkın bir köşesinde kendi başına salıncakta sallanmakta olan küçük bir çocuk görmüşler. (K23, s.13)

- ...Çocuklar her gün buluşur, yakından geçen derenin kenarında oyunlar oynarlarmış. (K20, s.3)
 - Artık sınıftan sınıfa koşuşan, bahçede oynayan sürüyle çocuk varmış çevrelerinde. (K18, s.11)
 - Eyvah, şimdi ne yapacak? Artık arkadaşlarıyla oyun bile oynayamazmış. (K12, s.14)
 - Hava çok güzel. Anneleri, Ece ile Efe'yi parka oyun oynamaya götürdü. (K44, s.2)
 - (Ali) Parka, yürüyüşe, maça giderdik. (K51, s.3)
 - Dedemle kardan adam yapmak için dışarıya çıktık. (K51, s.7)
 - Bu çocuğun birçok oyuncuğu varmış. Oyuncak sepeti, dolabı, rafları, her yer oyuncakla doluymuş. (K26, s.3)
- “Okulda ilk kez bir tiyatro gösterisine çıkacaktı ve bütün arkadaşları da orada olacaktı.” (K52, s.5) tümcesi ise, yine gelişim hakkı kapsamında düşünülebilecek “dinlenme, eğlenme ve boş zamanları değerlendirme” haklarına ilişkin bir örnek olarak nitelendirilebilir.

Çocuk Kitaplarında Çocukların Korunma Haklarına Yer Verilme Düzeyi

Okulöncesi dönem çocukları için yazılan kitaplardaki tüm haklar içinde korunma haklarına yer verme oranı en azdır (%6.32). Korunma haklarıyla ilgili anlatımlara en fazla K35 (f: 8), K63 (f: 8) ve K65'te (f: 8) yer verildiği görülmüştür (Çizelge 1 ve Çizelge 4).

Çizelge 4'te korunma haklarıyla ilgili anlatımlara yer veren kitapların adları ve bu kitaplardaki korunma haklarının sıklıklarının sıralaması verilmiştir.

Çizelge 4. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocukların Korunma Haklarına Yer Verilme Düzeyi

Kitap Adları	Korunma Hakları (f)
K35. Denize Düşen Denizkızı	8
K63. Deniz Masalı	8
K65. Kırmızı Başlıklı Kız	8
K76. Minik Ayı Vadu, Annem Beni Seviyor mu?	6
K78. Işıkları Seven Böcek	6
K77. Minik Ayı Vadu, Babam Beni Seviyor mu?	5
K8. Kitap Perisi	4
K28. Çılgın Çocuk Metalika	4
K16. Üç Uçan Çocuk	3
K31. Yardımlaşıyoruz	3
K34. Yuvaya Başlıyorum	3
K36. Minik Papatya	3
K37. Yağmur Saçlı Kız	3
K41. Karıncanın Kardeşi	3
K14. İp Bacaklı Uzaylı Çocuk	2
K24. Sinderella Olmak İsteyen Çocuk	2
K25. Atatürk Olmak	2
K32. Erken Yatıyorum	2
K33. Banyo Yapıyorum	2
K52. Hangi Ses Benimki?	2
K55. Uç Uç Böceği Bon Bon	2
K66. Kadife Tavşan	2
K30. Abur Cubur Yemiyorum	1
K44. Ece ile Efe Parkta	1
K46. Ece ile Efe Hayvanlara Yardım Ediyorlar	1
K49. Uçmak İsteyen Kağlumbağa	1
K53.5 Çocuk 5 İstanbul	1
K64. Parmakkız	1
Toplam	89

Aşağıda, incelenen kitaplarda korunma hakları kapsamında değerlendirilebilecek çocuğun ihmale ve istismara karşı korunması haklarına ilişkin çeşitli örnekler sunulmuştur.

Kitaplarda geçen çocuğun korunma hakkıyla ilgili örneklerin, aşağıda da verildiği gibi, çocuğun özellikle dış çevreden gelebilecek tehlikelere karşı korunması; daha genel bir deyişle, ihmale karşı korunmasına ilişkin olduğu görülmektedir:

- Hem annenle baban yanında olmadan gelmemeliydin. (K30, s.10)
- “Bu Pazar günü gelebilmek için ailenizden izin alın.” dediler. (K31, s.6)
- Hadi tut elinden kardeşinin... Yalnız PRUP PRUP diye öten kırlangıç kuyruklu arı kuşuna dikkat edin. Kırmızı bahçe hortumunun ötesine de sakın geçmeyin... Küçüktü kaçamazdı, kendini koruyamazdı. (K41, s.11, 29)
- “Otomobile dikkat et Efe”, dedi baba. “Yanımdan yürü.” (K46, s.4)
- Ama küçük kız, ayağı birdenbire kayıverince kara ayının yakınına doğru yuvarlanmasın mı! Annesi öyle bir çığlık attı ki, mağaradakiler dışarı fırladılar. (K53, s.30)
- “Geriye kalan yavrularım denize ulaşabilecekler mi?” diye sordu... Anne kaplumbağa bütün yavrularını kurtarmaya karar verdi... “Yavrularımı kurtarmak için bana yardım edin” dedi. (K63, s.18, 20)
- “Sıcak basmadan yola koyul”... “Yoldan çıkma”... Annem yasaklamışsa, ben de ömrümün sonuna kadar bir daha hiçbir zaman yoldan çıkıp ormanın içine dalmayacağım. (K65, s.3, 31)
- Babam elini burnum ile arıların arasına sokmuştu. “Baban neden eliyle sana siper olmuştu dersin?” dedi anne ayı... (K77, s.18)
- Sonra sana bozkurdun saldırdığı gün var. Evet gücüm yettiğince “Baba” diye bağırmıştım. (K77, s.19)
- “Elektrik akımının gücü var. Zil de çalar lamba da yakar.” “Elektrik akar mı?” “Akar, yoksa işe yaramaz.” “Ne olur biraz elimize

akıtsak, pırıl pırıl olurdu.” “Olmaz, oynamaya gelmez. Çarpar, yakar.” (K78, s.11)

“...Çocuklar, televizyondaki kahramanların bağırışlarından, silahların ve savaşların gürültüsünden, perinin sesini duymuyormuş bile. ” (K8, s.5) tümcesi ise, çocukların her türlü istismara (evde, okulda, medyada vb.) karşı korunmasına ve dolayısıyla onların şiddetin önlenmesi konusunda daha duyarlı olmalarını duyumsatacak bir örnektir.

Çocuk Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyi

Okulöncesi dönem çocukları için yazılan kitaplarda, tüm haklar içinde katılım haklarına yer verilme oranı %8.52’dir. Kitaplar içinde katılım haklarıyla ilgili anlatımlara en çok K25 (f: 17), K28 (f: 9), K4 (f: 8), K46 (f: 7) ve K77’de (f: 6) yer verilmiştir (Çizelge 1 ve Çizelge 5).

Çizelge 5’te katılım haklarıyla ilgili anlatımlara yer veren kitapların adları ve bu kitaplardaki katılım haklarının sıklıklarının sıralaması verilmiştir.

Çizelge 5. Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyi

Kitap Adları	Katılım Hakları (f)
K25. Atatürk Olmak	17
K28. Çılgın Çocuk Metalika	9
K4. Üç Gözlü Çocuk	8
K46. Ece ile Efe Hayvanlara Yardım Ediyorlar	7
K77. Minik Ayı Vadu, Babam Beni Seviyor mu?	6
K8. Kitap Perisi	5
K20. Cadı Burunlu Fabrika	5
K10. Yatağın Altındaki Harfler	3
K15. Şımarık Fil	3
K21. Denizin Altını Merak Eden Vapur	3
K40. Yolculuk	3
K41. Karıncanın Kardeşi	3

Çizelge 5. Devam

K51. Dedemi Özlüyorum	3
K57. Aslı Pazarı Bekliyor	3
K72. Kedi Adası	3
K75. Büyükanne ve Miyop Ejderha	3
K80. Eşek ve Berk	3
K9. Soru Balonları	2
K18. Dilek Ağacı	2
K30. Abur Cubur Yemiyorum	2
K31. Yardımlaşıyoruz	2
K32. Erken Yatıyorum	2
K33. Banyo Yapıyorum	2
K38. Küçük İstiridye	2
K55. Uç Uç Böceği Bon Bon	2
K69. Eskiler Alırım	2
K2. Balık	1
K6. Küçük Kertenkele	1
K7. Karanlıktan Korkan Çocuk	1
K14. İp Bacaklı Uzaylı Çocuk	1
K16. Uç Uçan Çocuk	1
K19. Canı Sıkılan Aydede	1
K23. Bu Dünya Kimin?	1
K24. Sinderella Olmak İsteyen Çocuk	1
K34. Yuvaya Başlıyorum	1
K42. Ece ile Efe Piknik Yapıyorlar	1
K43. Ece ile Efe Sürprizlerle Dolu Bir Yılbaşı	1
K45. Ece ile Efe Denizdeki Şişe	1
K47. Ece ile Efe Trene Biniyorlar	1
K52. Hangi Ses Benimki?	1
K56. Pat Pat Papatya	1
Toplam	120

Aşağıda, kitaplarda katılım hakları kapsamında değerlendirilen “çocukların görüşlerini bildirme, başkalarının görüşlerini almak üzere soru sorma, karar verme ve kendisiyle ilgili kararlara katılım” haklarına ilişkin çeşitli örnekler sunulmuştur.

Aşağıdaki anlatımlar “çocukların görüşlerini bildirme” hakkına birer örnektir:

- Aralarından biri bir fikir atmış ortaya. (K9, s.13)
- “Ben de senin yerinde olsam kızıma yardım ederdim” dedi Şirin. (K28, s.16)
- Çocuklar arkalarından seslenmiş: “Aman, sakın fabrikaları kapatmasınlar. Sonra babalarımız işsiz kalır. Hem fabrikalarda üretilen şeyler de insanlar için çok gereklidir.” (K20, s.8)
- Çocuk, kapağında yıldızlar ve pırıl pırıl bir Ay resmi olan masal kitabını göstermiş annesine. “Bu masal kitabını istiyorum,” demiş. (K19, s.15)
- Sonunda dayanamayıp konuyu arkadaşlarına açmış. (K10, s.9)
- Babam “Şimdi ne yapmak istiyorsun?” diye sordu. (K30, s.16)
- Arkadaşımınla birlikte kapılarını çalıp bu fikrimizi söyledik. (K31, s.6)
- Bu fikrimi annemle babama anlattığımda, onlar da çok memnun oldular. (K31, s.8)
- “Baba lütfen sadece bu akşam geç yatayım. Sizin yanınızda oturmak istiyorum.” diye ısrar ettim. Babam “Bu ilk ve son olsun, bir kerecik dene bakalım.” dedi. (K32, s.8–10)
- Peki bir kutlama düzenlese? Siz ne dersiniz küçük cinler? (K43, s.9)
- Var, dedi Ece. Haydut’un sepetiyle hamsterların kafesinin arasında yer var. Hem akvaryumun altı neden olmasın? (K46, s.12)
- İçlerindeki akıllılardan küçük bir kedi söz alıp “Artık biz de insanlar gibi yaşamasını öğrenmeliyiz” demiş. (K72, s.10)
- Yastık sohbeti sırasında minik Vadu, yorganı boynuna kadar çeker ve annesi Ahdu ile istediği bir konu üzerinde konuşmuş. Vadu konuşurken annesi onu dikkatle dinler, sözünü hiç kesmez ve hafif hafif başını okşarmış. O akşam Vadu yorganın altına iyice yerleştiğinde anne ayı sormuş: “Bugün hangi konuda konuşmak istiyorsun?” (K77, s.49)

Kitaplarda çocuğun katılım haklarıyla ilgili örneklerin bir bölümünün, aşağıda da verildiği gibi, “çocuğun başkalarının görüşlerini almak üzere soru sormasına” ilişkin olduğu görülmektedir:

- Yazara ilginç sorular sormuşlar, okuduğu masalları da çok sevmişler. (K18, s.13)
- Soru soran bu çocuklar, sorularının cevaplarını öğrendikçe daha bilgili, daha akıllı olurlarmış. (K9, s.7)
- “Baba ördeklerle birlikte banyo yapabilir miyim?” diye sordum. Babam “ Tabii ki!” dedi sevinerek (K33, s.14)
- ...Bana “Daha geveli üç saat oldu. Yarın beş saat kalacağına söz verebilir misin?” diye sordu. O kadar cana yakındı ki ben de ona “Tamam.” dedim. (K.34, s.14)
- Dedeme sordum bilemedi. Nineme sordum, “Ben ne bilirim.” dedi. (K38, s.3)

Kitaplarda geçen aşağıdaki anlatımlar ise yine katılım hakkı kapsamında değerlendirilebilecek “çocuğun karar verme ve kendisiyle ilgili kararlara katılımı” ile ilgilidir:

- Belki başka bir meslek seçerim. (K24, s.13)
- “O kadar çok dileğim var ki! Acaba hangisinden başlasam?” diye karar verememiş önce çocuk. (K4, s.5)
- Ne yapmak istediğine bir türlü karar veremiyormuş. (K25, s.2)
- Okuldan döndüğünde herkese sevinçle açıklamış: “Ben büyünce Atatürk olacağım!” (K25, s.11)
- ...Kapüşonlu mantoyu ben seçtim. (K34, s.6)
- O... yiyeceği yaprakları da kendisi seçmek istiyordu. (K55, s.8)
- “İşte” dedi büyükanne, “O günden beri bu minik sevimli arkadaşımız benimle birlikte kalmaya karar verdi.” (K75, s. 30)

BÖLÜM IV

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde bulguların yorumları ve ulaşılan sonuçlar verilmiştir.

Tartışma

Çocukların haklarını güvenceye alan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 42. maddesine göre, “Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.” Bu hüküm uyarınca, okulöncesi dönemdeki çocuklar da dâhil tüm çocukların Çocuk Hakları Sözleşmesi ile kendilerine tanınan haklar konusunda eğitilmeleri gerekir. Çocuk hakları eğitiminde, çocuk edebiyatı ürünlerinden de yararlanılmalıdır. Bu doğrultuda, bu çalışmada, Türkiye’de okulöncesi dönem çocuklarına seslenen, çeviri kitaplar da dâhil 81 kitap, çocuk haklarına yer verme düzeyi açısından çözümlenmiş ve okulöncesi dönem çocuklarının çocuk hakları eğitiminde bu kitaplardan yararlanabilme durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından 36–72 aylık çocuklar için geliştirilen “Okul Öncesi Eğitim Programı (2006)”nda, okulöncesi dönemde verilen eğitimin çocukların kendilerine duyduğu saygı ve güven duygularını geliştirmesinin yanında, genel olarak çocuklarda sevgi, saygı, işbirliği, sorumluluk hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma davranışlarını kazandırma da ilke olarak benimsenmiştir. Belirtilen bu davranışların kazandırılması, aslında hak ve sorumluluk ile ilgili değerlerin benimsenmesi, kısaca çocuk hakları eğitiminin verilmesiyle yakından ilgilidir.

Çocuk hakları eğitiminde çocuk edebiyatının önemi büyüktür. Hangi yaş grubuna seslenirse seslensin yazınsal çocuk kitaplarının amacı öğretmekten çok, çocuklara yaşama ve insana ilişkin duyarlık

kazandırmaktır. Bu nitelikteki kitaplar, bu amaca iletilerini sezdirme gücüyle ulaşır, öğretici metinler gibi öğretme ve bilgi verme amacını gütmmez (Sever ve Aslan, 2009; Sever, 2010); ancak bu kitaplar çocuğa yazınsal bir kurgu içinde örtük olarak haklarını duyumsatma / sezdirme bakımından uygun ortamlar yaratır.

Onur (2005)'a göre, çocuğa vurgu yapan ve çocukluğun tarih içinde değiştiğini ileri süren, sosyologlardan ve antropologlardan önce edebiyatçılar olmuştur. Yetişkinden ayrı bir çocukluk anlayışının çağdaş toplumun ürünü olduğunu da ülkemizde yine ilk olarak edebiyatçılar dile getirmiştir. Bu çalışmada incelenen çocuk kitaplarından bazılarında çocuk haklarına sıkça vurgu yapılması, araştırma kapsamında incelenen kitapların çağdaş çocuk yazarlarına ait olmasıyla doğrudan ilgilidir; çünkü çağdaş yazarlar doğal olarak yapıtlarını, çocuktaki, dolayısıyla çocuk haklarındaki değişimi ve gelişimi gözleyen ve bunu kitaplarına yansıtan bir anlayışla oluştururlar.

Okulöncesi çocuk kitapları daha önce çocuğun kişilik gelişimine etkisi bakımından değerlendirilmiştir (Eslen-Ziya ve Erhart, 2010). Bu çalışma kapsamında incelenen 56 okulöncesi çocuk kitabının aslında tek tip çocuk yetiştirme politikasını benimsediği görülmüştür.

Okulöncesi dönem çocuklarına seslenen kitaplarda çocuk haklarına yer verilme düzeyinin incelendiği bu çalışmanın sonunda, kitaplarda çocukların gelişimsel ve yaşamsal hakları ile ilgili anlatımlara daha çok; katılım ve korunma hakları ile ilgili anlatımlara ise daha az yer verildiği görülmüştür. Bu bulgu Karaman Kepenekci (2010)'nin Türkiye'de çocuklara önerilen 100 Temel Eser listesindeki öykülerde çocuk haklarına ne düzeyde ve nasıl (olumlu-olumsuz) yer verildiğini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmanın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Anılan çalışmadaki incelenen öykülerde çocukların gelişimsel ve yaşamsal haklarına, katılım ve korunma haklarından daha çok yer verildiği ortaya çıkmıştır. Adı geçen çalışmada incelenen kimi öykülerde çocuk haklarıyla ilgili anlatımların çok az sayıda oluşu; incelenen bu öykülerin önemli bir bölümünde bir tek çocuk kahramanın bile olmaması; başka bir deyişle, anılan bu öykülerin kahramanlarının yetişkinlerden oluşmasıyla ilgilidir. Ayrıca, incelenen öykülerde çocuk haklarına ilişkin olumsuz ifadelerin geçtiği öykü kitaplarından ikisi 9. yüzyıl ve 13. yüzyıla; biri

Cumhuriyet öncesine, yedisi de Cumhuriyet Dönemi yazarlarına aittir. Çocuk haklarının dünya kamuoyunda pek de dillendirilmediği ve dolayısıyla çocuk haklarının hukuksal güvenceye kavuşturulmadığı dönemlerde yazılmış bu öykülerde, çocuk haklarının önemsenmediği ve özellikle çocukların birçok açıdan örselendiği görülmüştür.

Türkiye’de çocukluğun tarihsel gelişimine bakıldığında, özellikle Osmanlı Dönemi’nde çocuğun ailesiyle ve özellikle babası ile arasında bir mesafenin olması gerekli ve önemli görülmüştür. Bu mesafe genellikle saygı ve itaat tutumu ile açıklanmıştır. Babanın çocuğa yaklaşmasının engellenmesinin altında ise, onun iktidarının korunması düşüncesi yatmıştır. Geleneksel anlayışın gereği olarak çocukların soru sorması ve görüş bildirmesi de istenmemiştir. Bu tutumun bir nedeni, çocuğu belli bir mesafede tutarak ailenin otoritesini korumak, diğeri ise onu olayların dışında tutarak korumaktır. Çocuktan anne ve babaya saygı ve itaat göstermesi beklenmiştir. Çocuk karşısında bir otorite olan anne ve babanın başvurduğu egemenlik kurma yollarından biri de yasaklama ve korkutma olmuştur (Onur, 2005). Bu çalışma kapsamında incelenen kitaplarda bu tür geleneksel bir yaklaşımın anlatımlara fazlaca yansımadağı dikkati çekmiştir.

Okulöncesi dönem çocuk kitaplarında en az çocukların korunma haklarına yer verildiği görülmüştür. Korunma hakları, çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel istismardan, ihmalden ve her türlü şiddetten korunmasını sağlayan haklardır. Yetişkinlerin ve hatta eğitimcilerin çoğu, bugün bile çocuğun aslında neredeyse bir yetişkin kadar farkında olduğu, bazen tanıklık ettiği şiddet, ölüm, boşanma, hastalık gibi yaşam gerçeklerinin ele alınmasını, onları korumak adına çocuktan uzak tutmak istemektedir. Oysa bu tutum gerçekçi değildir; çünkü bugün neredeyse dünya çocukları bu üzücü yaşam gerçekleriyle karşı karşıyadır ve bu yaşam gerçeklerinin çocuklarla, onların düzeyine uygun olarak paylaşılması gerekir. Bu bağlamda çocuklar, anılan bu gerçeklerle, çocuğun yaşamında önemli bir değişken olan çocuk edebiyatı yapıtlarıyla da buluşturulmalıdır (Aslan, 2007a); çünkü çocuk yazınının en önemli sorumluluklarında biri, çocuğu onun yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak yaşam gerçekleriyle buluşturmak ve yaşama hazırlamaktır (Sever, 2002). Bu çalışma kapsamında incelenen kitaplarda çocukların en az korunma haklarına yer verilmesinin nedeni, çağdaş yazarların, çocuğu örseleyen yaşam

gerçeklerine ilişkin olumsuz anlatımlara kitaplarında daha az yer vermeyi yeğledikleri şeklinde yorumlanabilir. Ancak okulöncesi dönem çocuklarına seslenen kitaplarda, bu dönem çocuklarının yine yaş ve gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurulmak koşuluyla, çocuk istismarı ve ihmali gibi yaşam gerçeklerinin olumsuz davranışlar olduğu örtük olarak ele alınmalı ve çocukların toplumun her alanında korunması gerektiği yazımsal kurgu içinde duyumsatılmalıdır.

Aslan (2007c)'in çağdaş çocuk edebiyatı yapıtlarında çocuk-yetişkin çatışmasını incelediği çalışmasında, çocukla yetişkin arasında yaşanan çatışmaların çoğunlukla yetişkin lehine sonlandığı; çocukların sevgi, ilgi, eğitim, özellikle yoksul çocukların oyun gereksinimlerinin karşılanmadığı; duygu, düşünce ve kararlarının dikkate alınmadığı, çocuk gerçekliğinin hiçe sayıldığı; kısaca, çocuk haklarının çoğunlukla örselendiği sonucu ortaya çıksa bile bu yapıtlarda yazarların temel kaygısı durumu eleştirmek ve yetişkinleri çocuk hakları konusunda duyarlı olmaya davet etmek olmuştur. Başka bir söyleyişle, çağdaş Türk çocuk yazarları, çocuk hakları konusunda duyarlı yapıtlar vermekte ve yetişkinlerin (anne - baba ve öğretmenlerin) dikkatini bu konuya çekmek adına kurgularına çocuk kahramanları, çocukların yaşadığı ya da uğradığı sorun ve haksızlıkları (Dahrendorf, 1997; Neydim, 2003); başka bir deyişle, istismar ve ihmal olaylarını yerleştirmektedirler.

İncelenen okulöncesi çocuk kitaplarında çocukların katılım haklarına da az yer verildiği dikkati çekmektedir. Katılım hakkının incelenen kitaplarda az çıkması, bu hakkın, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuklara tanınan haklardan birisi ve aslında bu anlamda yeni olmasına (Akyüz, 2000) bağlanarak açıklanabilir. Oysa günümüzde bağımsız, özerk, etkin ve eleştirel düşünen kişilik sahibi çocuk yetiştirmek amaçlanmaktadır (Aslan ve Sever, 2009). Demokratik bir toplumda etkin bir birey olarak çocuğun sorumluluk alabilmesi için çocuğun katılım hakları da korunmalıdır.

Katılım hakkının güvencesi olan demokrasi kurumu, günümüzde en iyi yönetim biçimi olarak nitelendirilmektedir. Bireylerin yönetime katılma ve yönetimin bundan etkilenme düzeyleri de demokratikleşme derecesinin göstergesidir (Kılavuz, 2002). Bireylerin yetişkin olduklarında demokrasinin ilkelerine göre yaşayabilmeleri için

doğdukları andan başlayarak ailede, okulda ve toplumda bu ilkeler doğrultusunda yetiştirilmesi gerekir (Özyıldırım, 2007). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan çocuğun katılım hakkı kapsamında, çocuğun görüşlerini açıklama ve kendini ilgilendiren konularda kararlara katılma haklarıyla, dernek kurma ve barış içinde toplanma hakları düzenlenmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde, çocuğun kendisi ile ilgili kararları verebilecek akla, mantığa ve yeteneğe sahip olmadığına inanıldığı için, çocuğun katılım hakkına ilişkin kimi uyumsuzluklar yaşanmıştır (Johnny, 2006). Ayrıca çocuklara katılım hakkı verildiğinde çocukların ebeveynlerine karşı saygısız olacakları ve çocukluktan uzaklaşacağından çekinilmiştir. Bu noktada Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, Taraf Devletlere çocukların aileye, okula ve toplumsal yaşama etkin katılımlarını ve kendilerini ilgilendiren kararlarda söz sahibi olmalarını sağlamak için ulusal mevzuatlarına kurallar koymalarını ve bu kuralların uygulanabilmesi için gerekli önlemleri almalarını önermiştir (Hodgkin ve Newell, 1998).

Gander ve Gardiner (2001)'e göre, çocukların olumlu kişilik özellikleri geliştirmelerinde aile bireylerinin tutumları çok önemli bir rol oynar. Çocuğa kendi davranışlarını yönetme özgürlüğü ve olanağı yaratan demokratik yaklaşımlar çocuğu olumlu etkileyecek, onun yarının büyüğü olarak sağlıklı bir kişiliğe sahip olmasını sağlayacaktır.

Çocukların onları ilgilendiren konularda alınan kararlara katılımı, onlara yeni bilişsel ve uygulamalı beceriler kazandırır. Katılım haklarını elde eden çocuklar iyi birer vatandaş olma yolunda yetişirler; ancak katılım hakkını kullanabilmeleri için çocukların katılımın ne olduğunu, ne hakkında olduğunu, ne için olduğunu ve bu süreçte rollerinin neler olduğunu anlamaları gerekir. Çocuklar kendileri ile ilgili tüm kararlara ve girişimlere olabildiğince küçük yaşlardan başlayarak katılmalı, yaşadıkları tüm çevrelerde uymaları gereken kurallar onlarla birlikte oluşturulmalıdır. Çocukların yaşları ve gelişim düzeyleri doğrultusunda görüşlerine ve deneyimlerine saygı gösterilmelidir. Ayrıca katılım gönüllü olmalı ve çocukların farklı görüş bildirmelerine ve her aşamada katıldıkları kararlardan ya da gruplardan ayrılmalarına izin verilmelidir (Hodgkin ve Newell, 1998).

Polat ve Gezer (2009) tarafından yapılan bir araştırmanın sonucunda 7–18 yaş arası çocukların %92.4 oranında demokrasiye etkin katılımlarının bulunmadığı, %87.6 oranında haklarının ve %68.7 oranında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin bilincinde olmadıkları saptanmıştır. Bu durum aslında ailede ve okulda çocukların katılım haklarının olmadığını göstermektedir. O halde katılım haklarının yazınsal kitaplar aracılığıyla duyumsatılmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Nayır ve Karaman Kepenekci (2011) tarafından ilköğretim Türkçe ders kitaplarında çocuğun katılım hakları konusuna ne düzeyde yer verildiğini ortaya koymak üzere bir araştırma yürütülmüştür. Çalışmada çocuğun katılım hakları “çocuğun görüşlerini açıklama ve kararlara katılım hakkı” ve “çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma hakkı” olarak iki alt kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, çocukların katılım haklarının, ilköğretim birinci kademe (1., 2., 3., 4. ve 5. sınıf) Türkçe ders kitaplarında, ilköğretim ikinci kademe (6., 7. ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarından daha fazla yer aldığı görülmüştür. Diğer bir deyişle küçük sınıflardaki çocuklara, Türkçe ders kitapları kapsamında, katılım hakları ile ilgili çok daha fazla yazınsal ve bilgilendirici metin sunulduğu ortaya çıkmıştır. Türkçe ders kitaplarında, “dernek kurma ve barış içinde toplanma hakkı” ile ilgili anlatımlara, “görüşlerini açıklama ve kararlara katılma hakkı” ile ilgili anlatımlardan daha az yer verildiği de ortaya çıkmıştır.

İncelenen okulöncesi çocuk kitaplarında çocukların yaşamsal haklarına ikinci sırada yer verilmiştir. Bu yer vermenin çoğunlukla çocukların sevgi ve ilgi görme, tıbbi bakım, beslenme, bakım ve aile ile birlikte yaşama haklarına ilişkin olduğu görülmüştür. Bu durum, günümüzde Türk toplumunun çocuğun bu tür temel gereksinimlerine daha duyarlı olduğu biçiminde yorumlanabilir. Bu sonuç, aslında çağdaş yaşamın bir gereğidir ve iyi birer gözlemci olarak nitelendirilen edebiyatçılar tarafından okulöncesi kitaplara da yansıtılmıştır. Çocuğun en temel gereksinmesinin yaşamsal haklar kapsamında düzenlenen gereksinmeler olduğu düşünüldüğünde kitaplarda bu hakların duyumsatılmasına ilişkin anlatımların fazla olması olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çocukluk değişmekte; bu değişim, çağdaşlaşma bağlamında olmaktadır. Çocukluğun çağdaşlaşmasının belirtileri özellikle eğitimde ve oyun kültüründe izlenebilmektedir (Onur, 2005). Eğitim ve oyun hakkı çocuğun gelişimsel haklarından ve incelenen kitaplarda çocuğun en çok gelişimsel haklarına, özellikle eğitim ve oyun hakkına, vurgu yapıldığı dikkati çekmektedir. Neydim (2003)’e göre, Türkiye’deki aile yapısı, sanayileşme, kentleşme ve büyük ölçüde köyden kente göçün bir sonucu olarak geniş aileden çekirdek aileye dönüşmüştür. Bu dönüşüm, aile içi ilişki biçimlerini de değiştirmiştir. Kentsel yaşamın bir gereği olarak her kesimden aile, eğitimin en üst basamaklarına kadar çocuklarını desteklemeyi önemsemiştir. Bu çalışmada bir gelişim hakkı olan eğitim hakkı ile ilgili anlatımlara fazla yer verilmesi, anılan değişikliklerden kaynaklı olarak günümüz ailesinin çocuğun eğitimini artık daha fazla önemsemesiyle ilişkilendirilebilir.

Çocuk için eğitim hakkı kadar oyun hakkı da önemlidir. Öztürk (2001)’e göre oyun, çocuğun en güçlü iletişim aracıdır. Çocuğun büyümesi ve öğrenmesi için gerekli bir eylemdir. Çocuk, oyun yoluyla konuşur, dertleşir, kendisini ve dünyayı nasıl algıladığını yansıtır. Kişilerarası ilişkilerini, duygularını ortaya koyar; çatışmalarını çoğu zaman oyun ile yatıştırabilir. Yavuzer (2001)’e göre ise oyun, hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları, çocuğun kendi deneyimleriyle öğrenmesi yöntemidir. Çocuk, oyun yoluyla birikmiş enerjisini toplumsal açıdan kabul edilen bir yolla boşaltma olanağı bulur. Duygu ve gereksinimlerini anlatır ve sorunlarını kendi kendine çözebilir. Bu durumda, incelenen kitaplarda oyun ile ilgili anlatımların da fazla olması, özellikle bu kitapların hedef kitlesinin okulöncesi dönem çocukları olduğu düşünüldüğünde, beklenen ve istenen bir bulgudur.

Sonuç

Çocuklara çocuk haklarını duyumsatmada, çocuğun gelişiminde başat bir değişken olan yazınsal çocuk kitaplarından yararlanmak gerekmektedir. Bu çalışmanın bulgularına göre okulöncesi dönem çocuk kitaplarında çocuğun eğitim, bilgi edinme, oyun gibi gelişimsel hakları ile sevgi ve ilgi görme, tıbbi bakım, beslenme, bakım ve aile ile birlikte yaşama gibi yaşamsal hakları daha fazla yer almıştır. Bunun yanında, incelenen kitaplarda çocuğun her türlü istismar ve

ihmalden korunmasını içeren koruyucu haklar ile çocuğun görüşlerini belirtme ve kendini ilgilendiren konularda kararlara katılmasını içeren katılım hakları daha az yer almıştır. Çocuğun yaşamsal ve gelişimsel hakları genellikle daha öncelikli görüldüğü için, bu durum okulöncesi dönem kitaplarına da yansımıştır. Yazarlar kitaplarında koruyucu haklara ilişkin anlatımlardan kaçınmışlardır. Bu durum, büyük bir olasılıkla yazarların çocuğa yönelik dayak atma, dışlama, reddetme gibi koruyucu hakların olumsuz kullanımına ilişkin anlatımlara değinmek istememelerinden kaynaklanmıştır. Öte yandan, yazarlar kitaplarında, genellikle geleneksel anlayışın bir uzantısı olarak, çocukların katılım hakları ile ilgili anlatımlara da az yer vermişlerdir.

Bu çalışmanın bulgularına dayanarak öncelikle, okulöncesi dönem çocuklarına seslenen kitapların, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin içeriğine ve ruhuna uygun olarak yazılıp yazılmadığına ilişkin titiz bir ön incelemeden geçirilerek çocuklara sunulması önerilebilir. Okulöncesi dönem çocuklarına önerilen yazınsal kitaplar, çocuğun sahip olduğu hakları sezinletecek içerikte olmalı; çocuğun kendi hakları konusunda farkındalığını artırmalıdır. Yazarlar, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuklara tanınan hakların farkında olarak çocuk hakları ve özellikle çocukların katılım hakları konusuna duyarlı yapıtlar üretmeye özen göstermelidir. Bu çalışmada, çocuk haklarının sunulduğu bakımından yalnızca okulöncesi dönem kitapları incelenmiştir. Farklı yaş gruplarındaki çocuk ve gençlerin bulunduğu diğer yapıtların da yine bu bakış açısıyla incelenerek karşılaştırılması bir başka öneri olarak getirilebilir.

KAYNAKLAR

- AKARSLAN, Mediha (1998) **Ana Hatlarıyla Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuatı**. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- AKIN, Gülten (2001) **Şiiri Düzde Kuşatmak**. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.
- AKYÜZ, Emine (2000) **Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- AKYÜZ, Emine (2010) **Çocuk Hukuku**. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- ALPÖGE, Gülçin. (2003) “Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı”. **Çocuk Çocuk**, 24, 32–33.
- ASLAN, Canan (2006a) Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ASLAN, Canan (2006b) “Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri”. **II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Gelişimler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, 203, 189–200.
- ASLAN, Canan (2007a) “Yaşam Gerçekliğinin Çocuklara İletilmesi Bakımından ‘100 Temel Eser’deki Öyküler Üzerine Bir Çözümleme”. **4th International Children and Communication Congress ve 4th International Children Films Festival ve Congress ‘Children Under Risk’**. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- ASLAN, Canan (2007b) “Yazınsal Çocuk Kitaplarının Çocuğun Anadili Gelişimine Katkısı”. **Dil ve Yaratıcılık Dergisi**, 1(1), 32–46.
- ASLAN, Canan (2007c) “Türk Çocuk Yazınında Çocuk-Yetişkin Çatışmasının Yer Aldığı Kimi Yapıtların İncelenmesi”. **AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 39(2), 193–216.
- ASLAN, Canan (2010) “An Analysis of the Presentation of Women in 100 Basic Literary Works in Turkey”. **Eurasian Journal of Educational Research**, 38, 19–36.
- AYDOĞAN, Yasemin ve ERGİN, Elif (2000) “3–6 Yaş Çocuklar İçin Hazırlanmış Hikâye Kitaplarındaki Metinlerin, İsim ve Sıfat Türleri Açısından İncelenmesi”. **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu. Sorunlar ve Çözüm Yolları**, 234–243.
- BAYDIK, Berrin (2004) “Filizlenen Okuryazarlık ve Desteklenmesi”. **AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, 4(2), 77–89.
- BAYRAV, Süheyla (1999) **Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi**. İstanbul: Multilingual Yayını.
- BİNYAZAR, Adnan (1983) “Anadili Öğretiminde Yazınsal Alanlara Açılım”. **Türk Dili**. Ankara: TDK Yayını, 379–380, 57–72.

- BUMİN, Kürşat (1983) **Batı'da Devlet ve Çocuk**. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf (2003) "Anadili Öğretiminde Edebiyatın Yeri ve İşlevi". **Çağdaş Türk Dili**, 184, 148–151.
- DAHRENDORF, Malte (1997) "90'lı Yılların Sonunda Almanya'daki Çocuk ve Gençlik Edebiyatının Gelişme Eğilimleri". **Çocuk Kültürü**. İstanbul: Mavibulut Yayınları.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin (1996) **Çağdaş Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin (1997) "Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Edebiyatı". **Çocuk Kültürü**. ÇYDD. İstanbul: Mavibulut Yayınları.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin (2002) "Çocuk Edebiyatı Kavramı". **Çocuk Edebiyatı**. (Ed. Z. GÜNEŞ) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin (2003) **İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları**. İstanbul: Morpa Yayınları.
- ERBAY, Filiz ve AYDOĞAN, Yasemin (2007) "Okulöncesi Çocuklar İçin Hazırlanan Resimli Hikâye Kitaplarının Konu ve Zaman Kullanımı Açısından İncelenmesi". **II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, 227–232.
- ESLEN-ZİYA, Hande ve ERHART, Itır (2010) **Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Kimlik Oluşumu**. İstanbul: Bahçeşehir ve İstanbul Bilgi Üniversiteleri.
- GANDER, Mary J. ve GARDINER, Harry W. (2001) **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. (Çev: B. Onur) Ankara: İmge Kitabevi.
- GOODEN, Angela M. ve GOODEN, Mark A. (2001) "Gender Representation in Notable Children's Picture Books: 1995–1999". **Sex Roles**, 45, 89–101.
- GÖĞÜŞ, Beşir (1998) "Beşir Göğüş'le Anadili Öğretimi Üzerine Söyleşi". **Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi**, 63, 51.
- GÖKTÜRK, Akşit (2001) **Okuma Uğraşı**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÖNEN, Mübeccel (2000) "Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik, Resimleme, Fiziksel Özellikleri ve Türkiye'de Son On Yılda Resimli Kitaplar Alanında Yapılmış Tezler". **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu. Sorunlar ve Çözüm Yolları**, 379–386.
- GÖNEN, Mübeccel, ÜNÜVAR, Perihan, BIÇAKÇI, Müdüriye, KOÇYİĞİT, Sezai, YAZICI, Zeliha, ORÇAN, Maide, ASLAN, Durmuş, GÜVEN, Gülhan ve ÖZYÜREK, Arzu (2010) "Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Dil Etkinliklerini Uygulama Biçimlerinin İncelenmesi". **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 10(19), 23–40.
- GÖREN NİRON, Demet (2010) Avrupa Birliği'ne Uyum sürecinde Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimi Alt Sistemi İçin Bir Model Önerisi ve Uygulanabilirliği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- GÜLER, Mehmet. (1993) "Edebiyatsız Çocuk ya da Çocuksuz Edebiyat". **Littera Edebiyat Yazıları**. (Yay. Haz.: C. Ertem) Ankara: Karşı Yayınlar.
- GÜRKAN, Tanju (2000) "Okulöncesi Eğitimin Tanımı, Kapsamı ve Önemi". **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri**. (Ed.: Ş. YAŞAR). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- HELİMOĞLU YAVUZ, Muhsine (2000) "Çocuklar İçin Hazırlanacak Masal Kitaplarının İçerik, Dil-Anlatım ve Eğitsel Özelliklerine Genel Bir Bakış". **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu. Sorunlar ve Çözüm Yolları**, 285–294.
- HODGKIN, Rachel ve NEWELL, Peter (1998) **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı**. UNICEF.
- İNCE, Özdemir (2002) **Yazınsal Söylem Üzerine**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- JOHNNY, Leanne. (2006) Reconceptualising Childhood: Children's Rights and Youth Participation in Schools, **International Education Journal**, 7(1), 17- 21.
- KAGAN, Momsej (1993) **Estetik ve Sanat Dersleri**. (Çeviren: A. Çalışlar) Ankara: İmge Kitabevi.
- KARAMAN, Yasemin (1993) İlkokul Öğretmenlerinin Gözlemlerine Göre Çocukların Aileleri Tarafından İstismarı ve İhmali. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: HÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- KARAMAN KEPENEKÇİ, Yasemin (2006) "A Study of University Students' Attitudes Towards Children's Rights in Turkey". **The International Journal of Children's Rights**, 14(3): 307–319.
- KARAMAN KEPENEKÇİ, Yasemin (2010) "An Analysis on Children's Rights in Stories Recommended for Children in Turkey". **Journal of Peace Education**, 7(1): 65–83.
- KAVCAR, Cahit. (1999) **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yayınevi.
- KAVCAR, Cahit, OĞUZKAN, Ferhan ve SEVER, Sedat (2004) **Türkçe Öğretimi**. Ankara: Engin Yayınları.
- KAYA, İsmail (2007) "Çocuk Kitabı Resimlerinde Estetik Boyut". **II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, 421–424.
- KILAVUZ, Raci (2002) "Yöneltilmiş Etik ve Halkın Yöneltilmiş Etik Oluşumuna Etkileri". **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 26(2), 255 – 266.
- KOC, Kevser ve BUZZELLI, Cary A. (2004) "The Moral of the Story is Using Children's Literature in Moral Education". **Young Children**, 59(1), 92–97.
- KORTENHAUS, Carole M. ve DEMAREST, Jack (1993) "Gender Role Stereotyping in Children's Literature: An Update". **Sex Roles: A Journal of Research**, <http://findarticles.com/p/articles/...>

- MENDOZA, Jean ve REESE, Debbie (2001) "Examining Multicultural Picture Books for the Early Childhood Classroom: Possibilities and Pitfalls". **Early Childhood Research Practice**, 3, 2.
- MORAN, Berna (1988) **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**. İstanbul: Cem Yayınevi.
- NAYIR, Funda ve KARAMAN KEPENEKÇİ, Yasemin (2011) "İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Çocukların Katılım Hakları". **İlköğretim Online**, 10(1), 160–168.
- NEUENDORF, Kimberly A. (2002) **The Content Analysis Guidebook**. London: Sage Publications.
- NEYDİM, Necdet (2003) **Çeviri Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: BU Yayıncılık.
- OĞUZKAN, Ferhan (1993) **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Emel Matbaacılık.
- OĞUZKAN, Ferhan (2000) **Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- ONUR, Bekir (2005) **Türkiye’de Çocukluğun Tarihi**. Ankara: İmge Kitabevi.
- O’SULLIVAN, Sheryl (2004) "Books to Live by: Using Children’s Literature for Character Education". **The Reading Teacher**, 57(7), 640–645.
- ÖZDEMİR, Emin (2004) "100 Temel Eser". **Varlık Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi**, 1165, 7–9.
- ÖZER, Ayhan (2007) "Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin ‘Çocuğa Göre’liği". **II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, 425–432.
- ÖZTÜRK, Orhan (2001) **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**. Ankara: Feryal Matbaası.
- ÖZÜNLÜ, Ünsal (2001) **Edebiyatta Dil Kullanımları**. İstanbul: Multilingual Yayını.
- ÖZYILDIRIM, Tülay (2007) Ankara İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Katılım Hakkını Kullanma Durumlarına İlişkin Sınıf öğretmenlerinin Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- PEKİN, Hüseyin ve GAZALCI, Mustafa (2002) **Pestalozzi’nin İzinde**. Ankara: Eğitim-Der Yayınları.
- POLAT, Oğuz. (1997) **Çocuk ve Hakları**. İstanbul: Analiz Yayınları.
- POLAT, Oğuz ve GEZER, Tanzer (2009) "Çocukların Sosyal İçerilmesi ve Katılım Haklarının Yaşama Geçirilmesi: Söz Sahibi Çocuklar". **Türkiye’de Çocuk Yetiştirme. Yaklaşımlar, Yöntemler, Sorunlar, Çözümler**. Ankara: A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- RUSSELL, David L. (1997) **Literature for Children**. New York: Longman.
- SEVER, Sedat (1998) "Demokratik Kültür Bilinci Edinimi Sürecinde Dil ve Edebiyat Öğretimi". **Yaşadıkça Eğitim**, 56, 2–6.

- SEVER, Sedat (2002a) “Çocuk, Edebiyat ve Yaşam”. **Abece Eğitim ve Ekin Dergisi**. 191, 12–16.
- SEVER, Sedat (2002b) “Okulöncesi Dönemdeki Çocuklara Seslenen Kitaplarda Bulunması Gereken Temel Özellikler”. **Çocuk Edebiyatı**. (Ed. Z. GÜNEŞ). Anadolu Üniversitesi Yayını, No:1420.
- SEVER, Sedat (2002c) “Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (Milli Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme)”. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 1–2.
- SEVER, Sedat (2004) “Anadili Öğretiminin Temel Bir Aracı: Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitapları” **Disiplinlerarası Bakışla Türkiye’de Çocuk 4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi**. (Yay. Haz.: M. ARTAR) Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 223-236.
- SEVER, Sedat ve ASLAN, Canan (2009) “Eleştirel Düşünme Becerisini Kazandırma Bağlamında Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının İşlevi Üzerine Bir Çözümleme”. **VI. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Türkiye’de Çocuk Yetiştirme, Yaklaşımlar, Yöntemler, Sorunlar, Çözümler**. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, 13–15 Ekim.
- SEVER, Sedat (2010) **Çocuk ve Edebiyat**. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- SEVER, Sedat (2009) “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel Özellikler”. **İlköğretimde Çocuk Edebiyatı**. (Ed. Z. GÜNEŞ) Anadolu Üniversitesi Yayını, No:1764.
- STRAUSS, Anselm L. ve CORBIN, Juliet M. (1990) **Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques**. Newbury Park: Sage Publications.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (1998) **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TUĞRUL, Belma ve FEYMAN, Nihan (2007) “Okulöncesi Çocukları İçin Hazırlanmış Resimli Öykü Kitaplarında Kullanılan Temalar”. **II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**. 387–392.
- URAL, Serpil (1989) “Çocuk ve Kitap”. **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**. (Ed. M. R. ŞİRİN). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- UYANIK-BALAT, Gülden ve BALABAN-DAĞAL, Asude (2009) **Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi Etkinlikleri**. Ankara: Kök Yayıncılık.
- UYGUR, Nermi (1985) **İnsan Açısından Edebiyat**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, Haluk (1997) **Çocuk Eğitimi El Kitabı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, Haluk (2001) **Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2006) **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayınevi.

EK 1 - ARAŞTIRMA KAPSAMINDA İNCELENEN KİTAPLAR

- K1.** Çınaroğlu, A. (2009) *Orman*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K2.** Çınaroğlu, A. (2009) *Balık*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K3.** Çınaroğlu, A. (2009) *Köpek*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K4.** Akal, A. (2009) *Üç Gözlü Çocuk*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K5.** Akal, A. (2009) *Masalını Arayan Ejderha*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K6.** Akal, A. (2009) *Küçük Kertenkele*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K7.** Akal, A. (2009) *Karanlıktan Korkan Çocuk*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K8.** Akal, A. (2009) *Kitap Perisi*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K9.** Akal, A. (2009) *Soru Balonları*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K10.** Akal, A. (2009) *Yatağın Altındaki Harfler*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K11.** Akal, A. (2009) *Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K12.** Akal, A. (2009) *Çikolata Çocuk*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K13.** Akal, A. (2009) *Fasulye Motorlu Uçan Daire*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K14.** Akal, A. (2009) *İp Bacaklı Uzaylı Çocuk*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K15.** Akal, A. (2009) *Şımarık Fil*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K16.** Akal, A. (2009) *Üç Uçan Çocuk*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K17.** Akal, A. (2009) *İki Kavgacı Ağaç*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K18.** Akal, A. (2009) *Dilek Ağacı*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K19.** Akal, A. (2009) *Canı Sıkılan Aydede*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K20.** Akal, A. (2009) *Cadı Burunlu Fabrika*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K21.** Akal, A. (2009) *Denizin Altını Merak Eden Vapur*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K22.** Akal, A. (2009) *Yaramaz Trafik Lambası*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K23.** Akal, A. (2009) *Bu Dünya Kimin?* İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K24.** Akal, A. (2009) *Sinderella Olmak İsteyen Çocuk*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.

- K25.** Akal, A. (2009) *Atatürk Olmak*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K26.** Akal, A. (2009) *Bütün Oyuncaklar Benim*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K27.** Akal, A. (2009) *Gezmeyi Seven Ağaç*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K28.** Yener, M. (2009) *Çılgın Çocuk Metalika*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K29.** Yener, M. (2009) *Kremalı Köpek Gofreti*. İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık.
- K30.** Çelik, Y. (2009) *Abur Cubur Yemiyorum*. İstanbul: Erdem Yayınevi.
- K31.** Çelik, Y. (2009) *Yardımlaşıyoruz*. İstanbul: Erdem Yayınevi.
- K32.** Çelik, Y. (2009) *Erken Yatıyorum*. İstanbul: Erdem Yayınevi.
- K33.** Çelik, Y. (2009) *Banyo Yapıyorum*. İstanbul: Erdem Yayınevi.
- K34.** Çelik, Y. (2009) *Yuvaya Başlıyorum*. İstanbul: Erdem Yayınevi.
- K35.** Gündes, Ç. (2009) *Denize Düşen Denizkızı*. İzmir: Tudem Yayınevi.
- K36.** Gündes, Ç. (2009) *Minik Papatya*. İzmir: Tudem Yayınevi.
- K37.** Gündes, Ç. (2009) *Yağmur Saçlı Kız*. İzmir: Tudem Yayınevi.
- K38.** Gündes, Ç. (2009) *Küçük İstiridye*. İzmir: Tudem Yayınevi.
- K39.** Kayabeyoğlu, G. (2009) *Uç Uç Beneğim*. İzmir: Tudem Yayınevi
- K40.** Kutlar Aksoy, S. (2009) *Yolculuk*. İzmir: Tudem Yayınevi
- K41.** Dölek, Z. S. Ve Girgin, S. (2009) *Karınca'nın Kardeşi*. İzmir: Tudem Yayınevi
- K42.** Metzmeier, C. ve Vanenis, M. (2009) *Ece ile Efe Piknik Yapıyorlar*. (Çev.: G. M. Olgun) İzmir: Tudem Yayınevi.
- K43.** Metzmeier, C. ve Vanenis, M. (2009) *Ece ile Efe Sürprizlerle Dolu Bir Yılbaşı*. (Çev.: G. M. Olgun) İzmir: Tudem Yayınevi.
- K44.** Metzmeier, C. ve Vanenis, M. (2009) *Ece ile Efe Parkta*. (Çev.: G. M. Olgun) İzmir: Tudem Yayınevi.
- K45.** Metzmeier, C. ve Vanenis, M. (2009) *Ece ile Efe Denizdeki Şişe*. (Çev.: G. M. Olgun) İzmir: Tudem Yayınevi.
- K46.** Metzmeier, C. ve Vanenis, M. (2009) *Ece ile Efe Hayvanlara Yardım Ediyorlar*. (Çev.: G. M. Olgun) İzmir: Tudem Yayınevi.
- K47.** Metzmeier, C. ve Vanenis, M. (2009) *Ece ile Efe Trene Biniyorlar*. (Çev.: G. M. Olgun) İzmir: Tudem Yayınevi.

- K48.** McLerran, A. (2009) *Kuşa Sevdalanan Dağ*. (Çev.: S. Ural) Ankara: Kök Yayınevi.
- K49.** Kaya, İ. (2009) *Uçmak İsteyen Kağlumbağa*. Ankara: Kök Yayınevi.
- K50.** Kaya, İ. (2009) *Sadece Mor Rengi Seven Kral*. Ankara: Kök Yayınevi.
- K51.** Alpöge, G. (2009) *Dedemi Özlüyorum*. Ankara: Kök Yayınevi.
- K52.** Akar Temizyürek, M. (2009) *Hangi Ses Benimki?* Ankara: Kök Yayınevi.
- K53.** Sayın, B. (2009) *5 Çocuk 5 İstanbul*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- K54.** Sayın, B. (2009) *Köstebek Kuki*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- K55.** Örsel, S. (2009) *Uç Uç Böceği Bon Bon*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- K56.** Örsel, S. (2009) *Pat Pat Papatya*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- K57.** Alpöge, G. (2009) *Aslı Pazarı Bekliyor*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- K58.** Ak, B. (2009) *Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- K59.** Nöstlinger, C. (2009) *Küçük Korsan İş Başında*. (Çev.: M. Kazmaoğlu) İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- K60.** Göknil, C. (2009) *Renkli Öcüler*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K61.** Göknil, C. (2009) *Kuyruksuz*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K62.** Göknil, C. (2009) *Gülfidan Çiftlikte*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K63.** Göknil, C. (2009) *Deniz Masalı*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K64.** Andersen (2009) *Parmakkız*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K65.** Grimm (2009) *Kırmızı Başlıklı Kız*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K66.** Williams, M. (2009) *Kadife Tavşan*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K67.** Göknil, C. (2009) *Beni Annem Yavruladı*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K68.** Genç, G. (2009) *Emekli Vagon*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K69.** Ak, S. (2009) *Eskiler Alırım*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K70.** Ak, S. (2009) *Kırık Şemsiye*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K71.** Ak, B. (2009) *Rüzgârın Üzerindeki Şehir*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K72.** Ak, B. (2009) *Kedi Adası*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K73.** Ak, B. (2009) *Karadeniz'deki Yunus*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

- K74.** Ak, B. (2009) *Uyurgezer Fil*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K75.** Ak, B. (2009) *Büyükanne ve Miyop Ejderha*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K76.** Ünal, A. G. (2009) *Minik Ayı Vadu, Annem Beni Seviyor mu?* İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K77.** Ünal, A. G. (2009) *Minik Ayı Vadu, Babam Beni Seviyor mu?* İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K78.** Alpöge, G. (2009) *Işıkları Seven Böcek*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K79.** Duman, F. (2009) *Jüpiter'in Eteği*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K80.** Ural, S. (2009) *Eşek ve Berk*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- K81.** Bulut, S. (2009) *Kocaman Küçük Deniz*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.p